

Szakfejlesztő munkánk és a

Kiváncsony 1938

GRAFIKAI SZEMLE

1939. XXIX. ÉVFOLYAM. I. SZÁM

1938

1939

1939

*GRAPHISCHE REVUE * GRAFIKAI SZEMLE*

Zeitschrift für das Buchgewerbe.

*Herausgeber: der Buchdruckerverein Ungarns
(Budapest VIII, Kölesy ucca 2. szám).*

*Verleger: Alfred Kalász;
verantwortlicher Schriftleiter: Ladislaus Kovák.*

Erscheint achtmal jährlich.

Auflage dieser Nummer: 5500. Abonnement jährlich 10 P.

GRAFIKAI SZEMLE

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS FOLYÓIRAT

KIADJA A MAGYARORSZÁGI KÖNYVNYOMDAI MUNKÁSOK EGYESÜLETE

FELELŐS SZERKESZTŐ: NOVÁK LÁSZLÓ

1938

VILÁGOSSÁG KÖNYVNYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG BUDAPEST

AZ 1938-I ÉVFOLYAM TÁRGYMUTATÓJA

a) TÁRGYI REGISZTER:

- Acélpátrica 6
 Akcidens-anyagok megóvása 121
 Akcidens-szedő 4
 Alliance Nationale du Livre 28
 Alsó dörzsolés 19
 Altáj nyelvtörzs 2
 Amatőr nyomdászok 75
 Angol lap előállítás költsége 168
 Anilines nyomtatósajtók 78
 Anonymus-Kódex 3
 Anyaegyesületünk 77
 Áramvonalas szedőgépek 153
 Arany metszés 4
 Átlövés 21, 128
 Autarkia és nyomdászat 121
 Automaták 19
 Automatikus ivberakók 78
 Autoplate 131
 Autotípiák tisztogatása 169
 Avatóünnep 96
 Bakelit 54
 Bankócsinálás 129
 Baththyány-misszale 3
 Bécsi Képes Krónika 3
 Belövés 21, 128
 Betűalakítás léniákból 95
 Betűfajták családfája 74
 Betűk dülése 7
 Betűk elnevezése 195
 Betűk porcellánföldből 105
 Betűmatrica 6
 Betűöntés gyakorlati bemutatása 31
 Betűrajzolás 6
 Betűrendszer úttörője 192
 Betűszedés alapvető ismeretanyaga 3, 30, 72, 174
 Betűszedés középfokú ismeretanyaga 3, 4, 30, 174
 Betűszedés magasabbfokú ismeretanyaga 5, 30, 174
 Bezold-féle színelmélet 5
 Bibliofil-Társaság 28
 Blokálás 121
 Bronzfestékek és bronzolás 120
 Bronzolt alapon nyomtatás 169
 Budapesti Nemzetközi Vásár 72, 78
 Cégekártyák 5
 Cellaon-klisé 54
 Cenzúra 144
 Chronica Hungarorum 100
 Cicerós ömlőlemezek öntése 5
 Címerünk 55
 Citoantipor 131
 Citoplate 131
 Clymer-sajtó 28
 Cogger-sajtó 28
 Columbia-sajtó 28
 Complex-stereotípiá 131
 Cope-sajtó 28
 Crêpe-papíros 103
 Csapágyak kimelegedése 26
 Csekkfesték 130
 Donatus-szöveg 7
 Econotype-Setter 166
 Egalizálás 117
 Egyengetés 57, 58, 117
 Egyetemi tipográfusok 36
 Egy „flek” és más semmi 46
 Egyházi átok a könnynyomatásban 192
 Egyöntetű egyengetés 58
- Egyrétű kartón 8
 Egységes helyesírás szótára 2
 Elektromotorok kezelése 26
 Elektron 54
 Elfenődés 177
 Elka-gép 19
 Elválasztások 10
 Értékpapírosok nyomtatása 129
 Esztétikai szabályok 3
 Évkönyv-pályázat 24, 49
 Évzáró kiállításunk 53, 96, 101
 Ex-libris 169
 Fabetű 7
 Fadúc 6
 Fakszimilés fametszet 34
 „Falc” 20, 57
 Fametsző-művészet 3, 32, 33, 34
 Fasajtók 80
 Fatáblanyomatok 3, 7
 Fa vetemedése 154
 Fejrovatok 23
 Fekete művészet 100
 Félnégyzetes szedés 3
 Felvidék magyar nyomdászat 173
 Fémek nyúlása 154
 Festék a levegőben 169
 Festékezés (helyes) 141
 Festékező hengerek 165
 Festékező-labdák 28
 Festék összeszáradása 169
 Festékező szerkezet 28
 Festékgyártás 118
 Festéksáv-képződés 19
 Festékszárító anyagok 98
 Finn-ugor nyelvtörzs 2
 Fonetika a kínai írásban 105
 Formamosás 178
 Formátumkészítés 6
 Formázás (stereotípiában) 6
 Frontkirakós gépek 19
 Fővárosi Könyvtár évkönyve 72
 Fűtés, nyomdaüzemeké 172
 Galvanoplasztika 31
 Galvanoplasztika: százéves 189
 „Gazette” szó eredete 95
 Gépmeister-Egyesület jelentése 72
 Gépmeister és a kalkuláció 21
 Gépmeisteri továbbképzés 31, 77, 125, 174
 Gépszedés 119
 Gépszedés és kézirat 154
 Gerebenes hajtás 82
 Gerinc-cím 122
 Gertrúd királyné kódexe 3
 Gipsz-stereotípiá 130
 Goethe-féle színelmélet 5
 Gondolatközlés művészetei és a nyomdászat fejlődése 2, 3, 30
 Graficska Revija 24
 Grafikai Szemle statisztikája 1
 Grafológia és nyomdászat 103, 104
 Graphisches Jahrbuch 24
 Griff a címerünkben 55
 Guilloche-munka 129
 Gutenberg és technikája 7
 Gutenberg-induló 6
 Gutenberg-képmások 150, 151
 Gutenberg ucca 152
 Gutkeled-biblia 3
 Gyalógép (Kempe-féle) 9
- Gyorsírás és könnynyomató 74
 Gyorsajtó föltelélése 80
 Gyorsvázlatozás 4
 Gyulafehérvári Nyelvmélek 3
 Gyűrődés 20, 57
 Hagar-sajtó 28
 Hajlított sor 5
 Hajtósíjak 170
 Haláltánc 32
 Halotti Beszéd 3
 Hangjegymetszés 6
 Harmados szedés 3
 Háromszázeves nyomda 56
 Háromszínes nyomtatás 2
 Helyesírásunk 2, 174
 Hengeres nyomtatás 28
 Hibák, véletlenek 93
 Hirdetéseink 1
 Hírlapszedő-Kör pályázata 24, 49, 54
 Hoffmann-sajtó 28
 Homokforma betűöntéshez 7
 Hungária-könyvek 52
 Idézőjelek formája 36
 Illusztráció 2
 Indogermán nyelvtörzs 2
 Intertype 102
 Ipari megbetegedések 128
 Irányárak 83, 84
 Írásjelek helyes alkalmazása 35
 Irodal gépek 24
 Írógép a gyermekszobában 146
 Írógépbetűs nyomtatás 73
 Ívfogók 28, 57
 Ízlések 172
 Jellemolvasó grafológia 103
 Jenai nyomdászok pecsétje 1648-ból és 1720-ból 56
 Jósó grafológia 103
 József „kalapos királyunk” nyomdász-kodása 128
 Jubileumok 96, 122, 145
 Junior Autoplate 131
 Jutalmazások 96, 120
 Kalkuláció 59, 83, 84, 107, 131, 156, 179
 Kalkuláció és gépmester 21
 Kamera obszkura 25
 Kartónfajták 8
 Kartón fogalma 8
 Katalógus (örölsi) 145
 Kellősítés (matricák) 6
 Kence 69
 Kent matrica 6
 Képirás 105
 Kereskedelmi grafika 5
 Keresztnevek írása 10
 Kettős gyorsajtó 81
 Kéttűrés gyorsajtó 81
 Kézal mester könyve 3
 Kézirat és gépszedés 154
 Kéziratok kiszámítása 146
 Kézisajtó 28
 Kéziszedő – szedőgép 102, 119
 Klíövés 6
 Kínai betűszedő 105
 Kínai írás a Linotypeen 104, 105
 Kínai papíros 103
 Kirakó készülék 28, 177
 Kizáró ékek 82, 189
 Kizáró ékek mágnessége 47
 Kleiszter 122
- Klisé alumíniumöntvényből 147
 Kner-művek 52
 Kobold-automata 19
 Kolumna-súly kiszámítása 194
 Komplet gyorsajtók 81
 Kommerciális grafika 103
 Kongresszus és szakkultúra 149
 Korrektor és racionális termelés 105
 Korrektorokról Dickens 52
 Korrigálás árral és pincettával 121
 König Frigyes 28
 Königsbergi Töredék 3
 Könnynyomdai Munkások Egyesülete 1
 Könnynyomdai művészet 100
 Könyvstatisztika 122
 Körforgók mellől 45
 Kórjártat 28, 82
 Krétázott papíros 21
 Látásbell csalódások 6
 Lehúzódas 21, 128
 Lemezpapíros 8
 Lénianélküli táblázat szedése 22, 23, 52
 Léniaszekrény 95
 Levélbélyeg 130
 Levélfejek 5
 Linotype 102, 119
 Linotype-matricák elcsúszása 47
 Lippsei nyomdász-címerek 1640-ből 56
 Lippsei vásár 78
 Litográfiai gyorsajtók 78
 Litográfiai tus 195
 Lőer-sajtó 28
 „ly” hang és „ly” betű 50
 Magyar Iparművészet 24
 Magyar Nemzeti Nyomatványkiállítás 126, 127
 Magyar nyelv és helyesírás 2, 30, 174, 196
 Mainzli Gutenberg-Társaság 72
 Mainzli nyomdák pusztulása 150
 Makulatúra-papíros kimosása 121
 Masszahengerek 28
 Matrica élettartama 82
 Matricakészítő készülék 147
 Matricák sérülése (szedőgépeké) 106, 107
 Mechanikai egyengető eljárások 117
 Mellékleteink 1, 5, 120, 175
 Mélynyomatás 78
 Mesterséges gyantafélék 54
 Mesterszavaink 124, 148
 Mestervizsga 24, 25
 Minimális nyomtatványtarifa 59
 Miskolci nyomdászok 124
 Miskolci szaktanfolyam 103
 Modern könnynyomatás 148
 Monotype-öntői kurzus 31
 Monotype-ügyek 47, 83, 192
 Morálítások 32
 Műnyomó-papíros 21
 Műszedések 176, 177
 Művészet-e a nyomdászat? 100, 126, 127
 National Book Council 28
 Négyszázeves jubileumunk 76
 Nikkelezett stereotípiák 71
 Nürnbergi nyomdász-címerek az 1730 körüli időkből 57
 Nyelvtörténet 2, 3
 Nyomda- és Rokonipar Évkönyve 51
 Nyomdai gépek rezgése 169
 Nyomdai levegő nedvességtartalma 20, 147

- Nyomdászati Archivum 144, 168, 192
Nyomdászattörténeti vonatkozású képek 128, 129, 131, 150, 151
Nyomdászavatás 96
Nyomdászcímer 55
Nyomdászegészségügy kiállítás 96
Nyomdász és grafológia 103
Nyomdász-Évkönyv és Úti Kalauz 24
Nyomdászművészet 100
Nyomdászszínek 57
Nyomdász-védőszent 194
Nyomatás átverődése 72
Nyomatató-automaták 19
Nyomatató címer 56
Nyomatatópapiros 73
Nyomatvány-árszabás 83, 84
Nyomatványkiállítások 145
Offset-napilapok 143
Offset-sajtók 78
Olajos ív 57
Olajozás 26
Ólomanyag kirekesztése 54
Ólommetzés 5, 31
Ólomvonalak végása és gyalulása 9
Oroszlán a címerünkben 55
Ostwald-féle színelmélet 5
Oszlopos szedés 22, 23
Oszlopos szedés gépen 106, 107
Oszts 94, 95
Önköltségszámítás 59, 60
Öntőforma (szedőgépnél) 69
Öntőforma 7
Öntők szakkurzusa 6, 31, 125
Öntőműszer 7
Pallas Nagy Lexikona 104
Pályázatok 48, 49, 51
Pantográf 6
Papier vergé 129
Papiros ára a kalkulációban 34
Papiros fogalma 8
Papirosgyár. és 97
Papírosgyártásunk 1937-ben 147
Papirosgyártógép (legnagyobb) 73
Papiros hullámosodása 20
Papiroskészítés a régi Kínában 103
Papiros kezelése 20
Papiros kilogrammsúlya és gramm-súlya 74
Papiroslemez fogalma 8
Papirosmérleg 23
Papiros nyúlása 154
Papiros pénz 146
Papiros pihentetése 20
Papirosstereotípiá 130
Papiros súlya és mérete 98
Papiros szaladási iránya 99
Papiros szerepe a kalkulációban 8
Parafinra való permetezés 128
Parafinrűh 128
Patrica 7
Pecsetgyűrű a nyomdász címerben 56
Példányszámok hajdanta 73
Példányszám (régí újságoké) 25
Pergamenpapiros készítése 121
Piszkítás 19
Plakátművészet 5
Plantin-múzeum 145
Poliméter 20
Polly-gép 19
Pontosvessző 174, 175
„Presszpán” 8
Próbapréselés 21
Próbavágás 21
Puszpáng 34
Racionális termelés és a korrektorok 105
„Radio-Times” 96
Ragasztott kartón 8
Rakosott kartón 8
Rámolás 94, 95
Reagens festék 130
Régí szedőgépek „szedésteljesítményei” 190
Reklámélet 21
Revízió 6
Rézbetű 7
Rézlelnék megóvása 121
Rotációs gépek mellől 45
Rotoplate 131
Rust-sajtó 28
Sajtóhibákról 170, 195
Sanktgalleri kódex 3
San Lazzaro 166
Sas a címerünkben 55
Sectio aurea 4
Sémi nyelvtörzs 3
„Slamposág” 4
Sokszorosító Ipar 24
Sötét kamara 25
Spáclumok helye a sorainkban 120
Stanhope-sajtó 28
Stereotípiá 6, 31, 130
Stereotípiái fém 5
Stereotípiái készülékek 78
Stopcilinderes gépek 19, 80, 81
Szabványosítás 132
Szakbeli továbbképzés 2, 3, 53, 77, 79, 174
Szakelőadások 50
Szakfejlesztő munkánk és a vidék 29
Szakkiállítások 151, 53
Szakkultúra és kongresszus 149
„Szakmai jegyzetek” 72
Szakoktatás a vidéken 26, 27
Szalagvezeték 28
Számoszlopok 22, 23
Szedés körülmötése 192
Szedéspéldák 1, 5
Szedéstechніка 3
Szedőgép ápolása 142, 143
Szedőgépek, áramvonalasak 153
Szedőgépek fűtése vidéken 152
Szedőgép elektromos fűtése 47
Szedőgép fém 69, 179
Szedőgép – kéziszedő 102, 119
Szedőgépsorok pontatlan mérete 69
Szedőgép teljesítőképessége 82
Szedői címer 56
Szelekció 5
Szellőtetés 96
Szikkatív 98
Színes festékek gyártása 118
Színharmónia 5
Színkultusz a tipográfiában 120
Szó és kép 195
Szóírás 105
Szóköz 3, 4
Szorzótáblázataink 52
Szóvakáság 176
Szövegrészünk 50.000 sora 1
Táblázatos szedés 22, 23
Táncos alfabéta 33
Tanfolyami jutalmazások 96, 120
Tanoncoktatás Svájcban 73
Technika fogalma 100
Tégyes sajtók 80
Tempera-festék 4
Tengelygagyk kiemeledése 26
Theuerdank 5
The Times 81, 146
Tipográfiai művészet 100
Tizedespont 23
Továbbképzés 2, 3, 6, 25, 30, 31, 76, 77, 97, 125, 174
Túlerős nyomás a forma elején 168
Typographische Monatsblätter 148
Typograph-matricák 102
Újévi üdvözlőlapok 48, 51
Újítások a Monotype-on 99
Újságstereotípiá 131
„Vasnyomda” 78
Vászonra nyomtatás 168
Vázlatkészítés 4
Vésők 6
Vidéki szakoktatás 26, 27, 29, 76, 97
Viktória-gép 19
Viktória-Merkur tégyes automata 19
Világosság-nyomda 24
Viridarium 3
Vízjel 129
Vízjel nyomtatása 93
Wilcox-féle eljárás 129
Winkler-féle gyorsöntőgép 131
Zárójelek helyes alkalmazása 36

b) SZEMÉLYI REGISZTER:

- Acsádi Ignác 104
Alexander Bernát 104
Amman Jost 4
Anhalt Adolf 144
Antal Ferenc 11, 24, 38, 39, 40, 116, 120, 133, 140, 185, 188
Antoni Béla 120
Atanackovics Péter 24
Bagi Imre 48
Balassa József dr 2
Balogh János 96
Balogh Sándor 24
Baranek György 48, 62, 63, 120
Bassist Győző 14
Batizl András 34
Bauer András Frigyes 28, 81, 82
Bauer Henrik 31, 144, 174
Bauer Pál 83
Bechtermünze testvérek 150
Benák Béla 120, 135, 163
Berger Kálmán 26, 48
Beták Nándor 96
Bezdnái Ferenc 55
Bezúr Géza 48
Bikfalvi Falka Sámuel 80, 131
Binder Károly 9, 24, 48, 95
Biró Miklós 48, 144
Blaskó Nándor 120, 135
Bodoní Giambattista 127
Bóka János 48
Bokor József 104
Boldini György 177
Botos Sándor 48
Bölcs Ferenc 145
Braun Vilmos 51
Bródy László dr 50
Bródy Maróti Dóra 48
Bruck Izor 48
Budai György 52
Bujnovszky Rezső 96
Cesarino 25
Chautard Emil 97
Chvála Béla 123
Codex-nyomda 48
Csillag Ferenc 50
Csizmazla Kálmán 48, 49, 51, 120
Csöndör György 12, 120, 164
Csupka Antal 48
Czífra István 48
Dencs Ferenc 62, 67, 85, 96, 120, 159, 187
Dénes György 138
Derriey Károly Jakab 192
Dinnyés László 48
Dukai Károly 5, 28, 31, 48, 51, 58, 174, 196
Dumitrescu Traján 25
Durand Félix 51, 97, 147
Dürer Albert 33, 34
Egreder József 123
Egry László 14
Eilner Sándor 48
Eisenstadter László 48, 61, 68, 111, 120
Ér József 24, 51, 120, 139
Erdélyi János 24, 48, 120, 161, 186
Erdélyi József 27, 76, 95, 160, 182
Erdélyi Sándor 114, 120, 162
Erdősi Sylvestre: János 30
Eremia György 48
Farkas Ignác 123
Fekete Géza 48
Fisch József 19, 48
Fischer Manó 50
Fischer Pál 96, 120
Fleith János 120
Fonyódi József 48
Forster és Harrild 28
Forster Rezső 124
Fournier le Jeune 129
Földi Vilmos 90, 120
Fust János 151
Fuchs Jenő 28, 196
Fülöp József 28, 46
Gajárszky Ödön 123
Gál Lajos 48
Galitzer József 120
Gálszécsi István 30
Gang Károly 144
Garai Lajos 48
Gárdonyi Géza 104
Gisztli Pál 48
Goethe 5
Goldschmied Sándor 48
Gorszky János 40, 43, 44, 48, 109, 113, 115, 120, 135, 145, 161, 181, 186
Gorszky Tivadar 43
Grosz Ernő 28, 58
Groszmann Tivadar 48
Grueszku Simon 41, 120, 164
Gunesch György 48
Gutenberg János 4, 7, 55, 56, 150, 151, 152, 153
Guth Albert 131
Gyurik Pál 120
Haberkm Ágoston 145
Háider István 48
Halász Alfréd 24, 28, 144, 196
Hannig Ferenc 14, 17, 120, 135, 139, 159, 182, 187
Hardy Lajos 14, 38, 44
Hersányi Dezső 42, 48, 96, 174
Hattersley R. 190
Heckel József 18, 89, 111, 112, 120, 145, 186
Heller Mór (–r–) 6, 24, 31, 142, 174
Herzog Salamon 10, 28, 36, 144
Hess András 100, 131
Heyden Sebald 30
Hldvégl Ernő 48

- Hoffhalter Ráfael 55, 56
Holbein Hans 32, 33, 34
Holczvéber Sándor 94
Hollay István 15, 24, 40, 49, 50, 87, 110, 111, 120, 163
Honter János 34
Horváth Ferenc 3, 30, 174
Horváth János III. 48
Horváth Ödön 48
Hosszú Sándor 65, 66
Höchst Pál 15, 48, 88, 109, 120, 160, 161, 163, 186
Höhne Ottó 54, 78, 102, 143, 153
Hörnnyéky Kálmán 6, 31, 174
Hrusza János 177
Ihm A. Bernhard 120
Jacobi Móric Herman 189
Jáki Tóth Gusztáv 154, 189
Jancs Ferenc 90, 120
Jókai Mór 50, 104
Juhász Béla 25, 52, 75, 97, 147, 153, 172, 189
Kál Lajos 31
Kálmán Sándor 104
Kapusí János 48
Karái László 131
Károly Imre 48
Károlyi Alajos 168
Károlyi Gáspár 30
Kelemen Fülöp 96
Kertész Árpád 51, 122, 192
Kertész Jenő 48
Kertész József 24, 122, 192
Kertész Lajos 120
Kertész Loránd 122
Kertész Miklós 24
Kírner Nándor 123
Klein Leó 48
Klein Pál 120
Klein Samu 124
Klein Vilmos 48
Kner Albert 48, 51
Kner Imre 51, 52
Kner Izidor nyomdája 48
Koch Károly 123
Komjáti Benedek 30
Kondor Árpád 48, 72, 120, 133, 157, 168, 183, 184
Kovács Sándor 48
König Frigyes 28, 80, 81
Körömszy István 104
Krizsó Kálmán 24
Kulcsár Imre 31
Kun Mihály 5, 28, 30, 49, 50, 58, 176
Kurcsics Ernő 24, 48, 50, 89, 112, 120, 135, 136, 159, 184
Lakenbach Artúr 21, 48
Lampí Lajos 120
Lapcsevics M. 24
László Dezső 73, 96, 121, 145, 148, 168, 193, 195
László Imre 144
Latkóczy Mihály 104
Laupál Antal 48, 59
Léderer Ödön 65, 120
Lehner Rezső 48, 145
Lénárd Sándor 48
Lengyel Ferenc 48
Lengyel Lajos 48
Lengyel Sándor 24
Lengyel Zoltán 120
Leonardo da Vinci 25
Loebli Henrik 120
Löwy Salamon 24
Ludwig István 123
Lützelburger Hans 34
Malatinszky Lajos 48
Markovits-nyomda 48
Márkus Lajos 48, 102
Mentelin Johannes 55
Mergenthaler Otmár 102
Mikszáth Kálmán 104
Milterszky Nándor 5, 18
Móra Ferenc 104
Morin Edmond 72
Müller Sándor 48
Műnz Jenő 110, 112, 120, 158
Nagy Kálmán 102
Nagy Sándor 4, 123
Nánási Gábor 24
Neumann Ede 24
Novák László 2, 28, 30, 174, 196
Novák László ifj. 48
Novotny Ferenc 48
Nyáry Gusztáv 96
Nyíró Tibor 51
Ockenfuss Antal 131
Ostwald 5
Pajor Gyula 48
Pándi Ferenc 28, 127
Pápai Ernő 120
Patai Gyula 48
Pavlovsky Ferenc 46
Paxián Péter 12, 17, 44, 88, 120, 138, 157, 181, 188
Peldi Gyula 168
Pelach Kornél 48
Péter Jenő 50
Peyer Károly 96
Phoenix-nyomda 48
Pinterits Károly 103
Podmaniczky Frigyes 104
Porta Giovanni Battista 25
Pörzsi János 48
Praller Gyula 47
Pusztai Ferenc 104
Pulits István 48
Rácz Ádám 124
Radics Vilmos 11, 13, 24, 37, 50, 113, 120, 157, 159, 163, 184
Rasofszky Andor 23, 24, 52
Rasofszky László 48
Rasovszky Miklós 45
Redlinger Adolf 148
Reichsfeld Elemér 120
Reismann Dezső 24
Reisz-család 48
Renaudot Théophraste 96
Reue Willi 152
Román Antal 98, 156, 191
Roos József 25
Rozi József 51
Sas Lajos 109, 120
Schatz Rudolf 48
Scheffer László 104
Schiller főgépmeister 48
Schmidek Izor 145
Schmidl György 48, 67, 86, 120
Schneider Frigyes 24
Schneider Jenő 28, 48, 51, 196
Schopp János 48
Schöffner Péter 126, 151
Schönsperger 5
Schreiber Ede 6, 7, 28, 31, 131, 174, 196
Schumi Antal 31
Schwarz Felix 10
Schwarz Zoltán 64, 120
Scudder Stephan Wilbur 190
Selmeczi József 48, 61, 63, 68, 112, 120, 162
Singer Albert 48
Singer József 74, 98
Singrenius Johannes 55
Spitz Adolf 4, 30, 48, 144, 145
Stanczel Ferenc 96, 120, 181
Standhaft József 102
Sumarevics Szvetiszláv 24
Sütő László 39, 43, 89, 120, 192
Szabó Dezső 144
Szabó Gyula 22
Szabó János II. 120, 139, 158, 182
Szalay Sándor 145
Szántó Tibor 48
Szauer Ferenc 49, 120, 135
Székely Artúr I. 51
Székely Artúr II. 8, 24, 35, 50, 60, 84, 98, 107, 132, 156, 180
Szekeres József 90, 111, 113, 120, 137, 138, 157, 163
Szeleényi Tibor 24, 48, 114, 120, 159
Szilágyi Sándor 92, 120, 164
Szmilényi Károly 24
Szinyei József 5
Szolcsányi Béla 48
Sztraka Zoltán 16, 24, 91, 120, 134, 137, 160, 182
Táncsics Mihály 50, 79
Téglás Gábor 104
Thalwieser Antal 31, 48
Thieme Ernő 47
Torda-Molnár György 97
Tóth Lajos 124
Tögl János 96
Tranger József 24
Trassler József 128
Trottner János Tamás 128
Ungur Imre 38, 40, 89, 91, 115, 120, 133, 160, 184, 188
Úrge Kálmán 48
Várakozó Ferenc 48, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 86, 87, 90, 92, 110, 113, 115, 116, 120, 133, 138, 164
Váróczi Pál 51, 120
Venkovits Károly (sly, sk) 106, 124, 172, 175, 195
Vértes Jenő 48
Vietorisz Jeromos 30
Wagner Bálint 34
Weisz Antal 123
Weisz Ignác 48
Weisz József 120, 140
Weisz Rezső 97, 119
Wellisch Árpád 69, 107, 143, 179
Wetzler Miklós 92
Wiesenberger Vilmos 50, 144
Wolf Antal 144
Wolffger György 176
Wözner Ignác 144
Ziegler Gyula 24, 79, 107, 167, 177

A Grafikai Szemle 1938-I évfolyama füzeteinek borítékiját tervezték és metszették: I: Kertész Miklós; II: Radics Vilmos; III: Kondor Árpád; IV: Harsányi Dezső; V: Kondor Árpád; VI: Gorszky János és Heckel József; VII: Kondor Árpád; VIII: ifj. Sütő László. – Az egyes füzetek 2., 3. és 4. oldalainak példái tervezték, III. metszették: Baranek J. György, Bassist Győző, Csöndör György, Dencs Ferenc, Dénes György, Fonyódi Lajos, Hannig Ferenc, Hardy Lajos, Heckel József, Hollay István, Jancs Ferenc, Lederer Ödön, Radics Vilmos, Stanczel Ferenc, ifj. Sütő László, Szabó János II., Szekeres József, Sztraka Zoltán, Várakozó Ferenc.

GRAFIKAI SZEMLE

Nyomdaipari szakkulturális folyóirat.

Szerkeszti: Kovács László.

1939 január 1. XXIX. évfolyam 1. szám.

Megjelenik hathetenként.

Negyvenesztendős szakirodalmi jubileum

Mert ilyesmi is lehet. Régi, megszokott lapjaink, folyóirataink úgy járnak köztünk, mint megannyi lelkes lény, eleven, szerető hozzátartozói házunk tájékának. Ott tippeg körülöttünk a gondos háziasszony, az öreg Typographia. 1869 májusában született, de a látása nem hogy romlott volna: inkább kiélesedett a hetvenesztendős szemfülességtől. Azt mondják: belát még a vesékbe is... Mindenütt segít, korhol, javasol. Rendet teremt mindenütt és mindenáron.

Ott szorgoskodik mellette aggszűz leánya is, a Grafikai Szemle. Huszonkilenc évesnek vallja magát, de hiteles anyakönyvi följegyzések szerint 1891 januárjában látta meg először a napvilágot. Ügylátszik, az efféle élemedettebb hölgyek azt az időt, amit alvással töltenek: leszámítják az életkorukból. Igazuk is van. A mohamedánok szent könyvének, a Koránnak van egy híres mondása: „Aki alszik, nem él.”

Volt a Grafikai Szemlének egy bátyja is, daliás, szép bátyja. Régboldogult jó Tanay József a Magyar Nyomdászok Évkönyve nevet adta néki a szent kereszttségben. Sajnos, a sors nem engedte meg, hogy hosszú életű lehessen e földön. 1910 decemberében, 27 éves korában, hirtelen meghalálozott.

Öccse, a Nyomdász-Évkönyv és Úti Kalauz, 1899-ben született, tehát most negyven esztendeje. Az ő nevenapjáról, az ő jubileumáról van most szó.

Nagy dolog ám az a negyven esztendő. Különösen ha a csecsemőkor, játékos gyermekkor mind-mind elmarad az újszülött életéből, aki — mint Zeus fejéből Pallas Athéne — teljes kifejlődöttségében, kész fegyverzettel pattan e világra, s már születése pillanatában is küzd, harcol, sebeket oszt és gyógyít, s mindenekfölött palléroz, oktat és nevel.

Jóemlékű Novitzky László és Lerner Dezső kollégáink holtuk napjáig dédelgető szeretettel gondozták szakirodalmunk e pompás szülöttét, s ezt cselekszi utóduk, a mostani szerkesztő, Halász Alfréd kollégánk is, aki szinte a lelkét adja bele a Nyomdász-Évkönyvbe. A nívós művet évről évre még nívósabbá teszi.

Most a mű 1939-re szóló kötetkéje fekszik előttünk. Büszkén nézzük, s el is merengünk rajta. Mennyi jól leszűrt esztétikai meggondolás, mennyi fontos adalék, mennyi hasznos írásmunka rejtőzködik ebben a látszólag csöppke — bár vagy 170 oldalas — könyvben! Minő ügyességgel gyömöszölte belé a szerkesztő mindazt a tömörked tudnivalót, aminek az ismerete minden nyomdászembernek nélkülözhetetlen. Ilyen az a harminc-negyven különböző táblázat is, amely árszabályunk tételeivel, az Anyaegyesület meg az OTI segélyezésével, az adózási ügyekkel, kölcsönösségünk adataival foglalkozik, avagy fontos technikai útmutatásokat ad, majd bőséges, majd meg lakonikusabb szövegű magyarázatok kíséretében.

S mennyire hasznosak és élvezetesek a könyvben foglalt nagyobb lélegzetű dolgozatok! Így a most lepergett esztendő nyomdász krónikája Halász szerkesztő tollából. Majd az ezután következő tanulságos szakcikkek: a mestervizsgák ötletéből kelt „Nyomdásztudomány régen és most”, Székely Artúr cikke a tipográfiai szabályokról és Ziegler Gyuláé a cenzúráról. Hát még a Grosz Ernő kapitális nyomdai és szervezetségi statisztikája, ami egymagában is olyan mű, hogy hivatását komolyan vevő tipográfus nem lehet meg nélküle.

Negyvenesztendős a Nyomdász-Évkönyv, negyven esztendő férfias kiforrottságával, szépségével, erejével. Szaktársak, szeressétek a Nyomdász-Évkönyvet!

Magyaros nyomdai stílust!

Abban a küzdelmes és sok megpróbáltatásban átment évtizedes munkálkodásban, amelyben a tipográfiai szedésstílus eljutott mai kialakult formáig, hosszú út vezet. Akinek módja volt betekinteni az elmúlt évtizedek szedésmegoldásainak mai szemmel érthetetlen és esztétikailag is kifogásolható tömkelegébe, nehezen tudná megérteni, miképpen jutottunk el a mai elementáris tipográfia szerénységet és egyszerűséget sugározó stílusáig.

Bizonyos, hogy állandó fluktuáció jellemzi az egyes stílusok meghonosodását és ez a folytonos változás termelte ki a hosszú évek során a különböző szedésirányokat és módokat. Kialakulásukra hatással volt egyrészt az ország gazdasági helyzete, másrészt a külföldi, főleg a német hatás. Innen van az, hogy sokáig nem tudtunk szabadulni ettől a befolyástól és még napjainkban is erősen érezzük a német szedésstílus hatását.

Mindamelllett, hogy a német stílus termékeny befolyással bírt a magyar szedésirány kialakulására és az elementáris tipográfia kétségtelenül az a megoldási forma, amely legjobban megfelel a mai kor igényeinek, mégis felvetődik az a gondolat: vajjon nem lehetne-e a magyar tipográfiát ezektől az idegen elemektől megtisztítani és valami olyan új, művészi arculatot adni a szedésmegoldásoknak, amelyek magyaros irányt, kizárólagos magyar jelleget kölcsönöznének neki?

Itt felvetődik a kérdés: lehet-e egyáltalán magyar stílusról beszélni?

Ha visszapillantunk évszázadokkal, figyelmünket az ősmagyarok régi hazájára, az uralmenti Évila földjére irányítva: rögtön rájövünk, hogy őseink ruhádszein, lószerszámain és sírleletein már bontakozik a magyar díszítmény sajátos és színes virága, pedig még erősen érződik rajta a szasszanida és perzsa kultúra befolyása. És innen kezdve nyomon követhetjük a magyar díszítési törekvések útját, mely a tömérdek idegen elem felszívódását csak Mátyás idejében kezdi lassan levelelni és alakulni a nemzeti jellegűvé. A reneszansz ébredésekor a magyaros díszítés lángja mintha zsarátnokká hamvadt volna és főleg hímezéseken nyilatkozik meg, hogy később a korvínakon már a maga teljes pompájában ragyogjon.

Tehát megvolt a magyar stílus és a magyaros díszítőelem, amelynek útja nyitva állt a

nyomdászat számára, hogy virág- és növénykombinációkból álló jellegzetes díszítéseivel (körívből alkotott szalag; szivalakú, szalag- és körfonatos sugarakkal képzett csillagok) helyet kérjen a nyomdai termékek között is.

Hogy a nyomdászat díszítményei között helyet kapjon, hogy szedésmegoldások tekintetében egyáltalán szóba jöhessen, ahhoz az első lökést a zsinórdíszítés fénykora szolgáltatta 1859–1867 között, tehát amikor az alkotmány elnyomása legjobban érezhető volt. Egyes intellektuálisok Kazinczy Ferenc századik születési évfordulóját használták fel arra, hogy a sujtásos díszítések divatjával tüntessenek magyarságuk mellett. Az abszolutizmus fulladt légkörében világító fényt jelentett a magyaros jellegű atilla, istvánka, árpád, zrinyi, buda, mente, dolmány, bekecs stb. megteremtése, de a mi szempontunkból nézve legnagyobb értéke mégis az volt, hogy belőle sarjadt ki a magyaros nyomdai díszítmény sajátos jellege. Mert azok a stílus kísérletek, amelyek ekkoriban indultak el hódító útjukra, lassan-lassan beszivárogtak a nyomdászatba is. Az 1870-es években a magyaros jelleg megteremtésének jegyében indul s ha csak vérszegény kísérletei mutatkoznak még ebben a tekintetben, annak oka a külföldi hagyományoktól való nehéz szabadulás; az a fölfogás, hogy szépet, jót, ízlésesebbet csak a külföld nyújthat.

Nagy kultúrmozgalom indult a magyaros tipográfiai törekvések érdekében akkor, amikor akkori betűöntőink is bekapcsolódtak a magyar motívumok piacrahozatalával, ezzel mintegy demonstrálni kívánva a magyaros nyomdai stílus életképességét. Neves művészek álltak sorompóba, akik meggyőződéssel vallották, hogy ez az irány tagadhatatlanul a tipográfiában talál legtermékenyebb talajra. Hogy ez a mozgalom mégis elkanyarodott az eredeti céltól: ízlés-alkító tevékenysége lelohadt, alkotó ereje megtört és terjedési területe megsűkült, annak oka abban keresendő, hogy a magyaros díszítő jelleg túltömöttsége és sokszínűsége nem minden szedésmegoldáshoz felelt meg, másrészt – a színek egész skáláját sokszor magában foglaló díszítések – igen megdrágították a nyomtatványokat.

Amikor tehát itt visszaidézzük az elmúlt idők irányú próbálkozásait, akkor csak arra mutatunk rá, hogy igenis van a magyaros stílus, a magyaros nyomdászat multjának olyan emléke, amelyből meríteni lehet és amely stílus-képzés, ha sokban hasonlított is az üvegházi termesztés zsengeségére és nem bírta el az új idők áramlatát, mégis

útjelző maradt az önálló magyar művészi irány megteremtésében.

Azóta nagy változáson ment át a tipográfiai stílus, amely mai egyszerűségével, a sorok által alakított nyugalomával, leszűrt dísztelenségével mostani szegénységünket, igénytelenségünket tükrözi. S ha ez a túlzott szerénység és egyszerűség immáron több éve uralja is a „minőségi munkák” legtöbbszörét és ha a mai nyomtatványokon még mindig érződik az idegen hatás és ha tudjuk, hogy szedéstechnikánk még ma is a külföldi szedésmód kifejezője maradt, talán indokolt volna szakítani egyszer azzal az évszázados fölfogással, hogy a külföld szabjon mindig irányt nekünk a szedésstílus kialakításában. Egyszer már ezen a téren is magunkhoz kellene ragadnunk a kezdeményezést gyepelőjét, hogy szakítsunk a tradíciókkal, saját utunkra léphessünk és kitermelhessük a tipográfiának azt az új formáját, amelynek egyetlen és igazi célja: a magyaros irány tolmácsolása.

Régi és kielégítetlen vágya a magyaros nyomdászatnak, hogy nyomdatermékein kifejezésre jusson a magyaros jelleg. Keresni kellene egy olyan irányt, törekedni kellene olyan szedésmegoldási lehetőségekre, amely kihangsúlyozná ezt az elgondolást. Ebben a tekintetben mesterszedőinknek korlátlan lehetőségük nyílik arra, hogy a modern szedéstechnikában is helyet kapjon a magyaros jelleg. Csak az első lépést kellene megtenni, csak néhány irányú kísérlettel kellene bemutatkozni és bizonyára megindulna és kiszélesülne az a folyamat, amely ezt a fölfogást érvényre juttatja.

A nemes cél érdekében üdvös volna, ha a szakértés érdeklődését és kezdeményező tevékenységét pályázatok kiírásával serkenték. Gyakorlatból tudjuk, hogy eredményes és széleskörű érdeklődés olyankor nyilvánul meg legbiztosabban, ha a kitűzött cél elérését az ambíciók kivül más irányú elismerés és honoráció is fűti. A szakmai továbbképzés is sikeresen előmozdíthatná a magyaros tipográfia megteremtését. Ennek keretében bő alkalom kínálkozik a különféle vésetek, díszítések magyaros megoldására, de ezenkívül a fantázia termékenyítő hatását is mindig értékesíteni lehet ott, ahol mód és alkalom kínálkozik valamely irányú elgondolás megoldására.

Szaktársainkon tehát a sor, hogy megvalósítsák a speciális magyaros tipográfiai stílust. Az ő kezdeményező lépésüknek kell elindítani azt a kísérletet, amely hivatva lesz a magyaros tipográfiát új útra terelni, hogy azon elindulva, új kincsekkel gazdagodjék a magyaros nyomdászat tárháza. Ha a nyom-

dai munkásság a benne rejlő értékes szakmai elgondolásait és széles tudását a magyaros nyomdai stílus megteremtésére fogja fordítani, akkor remélni lehet, hogy a közel jövőben értékes és újszerű meglepetésben lesz része az egyetemes magyar nyomdászagnak. Ziegler Gyula.

* * *

Változtatás nélkül közöljük e cikkelyt, mint újra-visszacsendülését amaz eszméknek, amelyek harmincöt-negyven év előtt oly élenken foglalkoztatták a könyvnyomtatás művészi felén tevékenykedő kollégáink legjavát. Mert hiszen a magyar stílus fölfedezésének és széleskörű propagálásának korszaka nem múlhatott el anélkül, hogy a nyomdászlelkében is mélyebb nyomot ne hagyott volna.

Hogyan és hol keletkezett a magyar díszítő stílus s mennyiben ősprодукtuma a magyar lelkiségnek: most ne kutassuk. Elég az hozzá, hogy volt, van és lesz is. A nyomdászember akkor kezdett róla tudomást venni, amikor Huszka József ráeszméltető könyve a magyar stílusról megjelent, feledhetetlen Lechner Ödönünk pedig megépítette a „cigánykirály palotáját”, az Iparművészeti Múzeumot. A Grafikai Szemle és a Magyar Nyomdászat kilencvenes évekbeli kötetében már elég sűrűn találunk a magyar díszítő stílus ápolására buzdító cikkekcskéket. Sőt gyakorlati jelentőségű lépések is történtek ebben a tekintetben. A Magyar Nyomdászok Évkönyve kötetei az 1900-as évek elejétől fogva mintegy lerakódóhelyei voltak az ezirányú sikerültebb kísérleteknek. Mitterszky József, Aigner Antal és Pavlovsky Alajos elismerést érdemlő, jó munkát végeztek e téren, Mäser-metszeteikben az akkori divatozó „szecessziós” vonalkombinációkkal párosítva a magyaros virágmotívumokat. Huszka és Horti Pál iparművészeti tanárok termékenyítő hatása után következett Gróh István professzoré, majd a legmélyebben szántó Czákó Eleméré, akinek útmutató, lelkes fáradozása szinte korszakot nyitott a magyar mesterszedés történetében. Az ő tanítványai – főleg Bárány Nándor és Fekete Béla – már szélesebb alapon dolgoztak: nem érték be a subák meg kulacsok szegfűivel s tulipánjaival, hanem kiterjesztették figyelmüket a középkor meg az ezt követő századok magyar műiparosságának egész lelkiségére, vonalban, színben megnyilatkozó gondolatvilágára is. Ebbeli munkásságuknak érdekes eredményei részben a Grafikai Szemle meg a Magyar Nyomdászok Évkönyve 1904–1910-i kötetében láttak napvilágot. Éppen úgy a szabadabban és merészebben dolgozó Kun Mihályéi is.

Az összerakható betűöntődei ornamentumok divatja közben lejárt. A nyomtatvány legtermészetesebb díszül magát a betűt kezdték tekinteni, s a történeti stílusokból kópizált négy-ötcséres, meg ennél is nagyobb „Akanthea”, „Aldegrever” stb. díszek rövidesen a lomtárba kerültek. A pávaszemek és tulipánok metszegetésének és kidomborodón nyomtatásának sem volt többé értelme.

Közben kitört a világháború is. A tipográfiai magyarosság imént említett úttörői közül alig érte meg egy-kettő a háború végét, a többi nyomdász pedig – nyomdai munkásságunk jó hatvan százaléka – másféle magyar stílusban szolgált a hazát több mint négy éven keresztül. Az alatt pedig sok minden feledésbe ment. Feledésbe hanyatlottak a magyaros tipográfiai stílus megteremtésére irányuló budapesti tapogatódzások és próbálkozások is.

Már jóval a háború előtt – 1906 körül – a budapesti próbálkozásoktól teljesen függetlenül, nagy tudományos alaposággal és széles látókörrrel folyt azonban a stíluskereső munka a vidék egyik kisebb városában, a békésmegyei Gyomán. A jóemlékű nyomdászmeister, Kner Izidor állott a munka központjában, aki Imre fiát nevelte tudós segítő társául. Időről-időre kiadta a „Röpke Lapok” nyomtatványsorozatát, amelynek egy-egy füzetében nagyszámú meghívóminta került az ország népe elé, magyar művészek tervezte csupa rajzos-szedéses derék művek. Ami figura volt rajtuk: az is törülmetszetten magyaros volt. De magyaros szellemet lehelt e gyűjtemény minden vonalkája, minden sora. Elképzelhetetlenül hatásos – magyaros és magyarosító – kultúreszköz lett volna ez az „üzleti” vállalkozás Knerék kezében, ha közbe nem jön az a nagy bolond háború a maga forradalmi sallangjaival, majd utána napkeleti szomszédaink „rendcsinálása”, végül Trianon...

Amíg fővárosunkban szinte véglegesen elült a magyaros tipográfia megteremtésére irányuló mozgalom: addig Gyomán e tekintetben is igen szép, igen dicséretes eredményeket hozott Kner Imre agilitása, áldozatkészsége és mindenképp fölötte tudása. Már közvetlenül a románok kivonulása után megpróbálkozott azzal, hogy a magyar barokk könyvművészet és a magyar szedési hagyományok s a modern könyvtechnika összekapcsolásával „olyan tipográfiai irányt fejlesszen ki, amely új, egységes magyar tipográfiai hagyomány kiindulópontjává válhasson”. Ezeknek a Kozma Lajos építész támogatásával folytatott kísérleteinek eredményét többféle gyomai kiadvány tükrözi,

így a „Monumenta Literarum” tucatnyi füzetete, meg az 1922-i Kner-Almanach is. Nagy, értékes, abszolút munka az, ami itt ment végbe. A külföld – az „Archiv für Buchgewerbe” terjedelmes ismertetései nyomán – bizonyára maga is fölfigyelt arra, hogy kicsoda pagodái épülnek a magyar tipográfusművészeti stílusnak arrafelé a Tiszán túl, a kanyargós Körös partján.

A magyar tipográfiai stílusról még sok mondanivaló volna, s éppen ezért ezt a kérdést egyelőre még nyitva tartjuk a hozzászólani óhajtók számára. Egy vezetőelvet azonban tán nem árt már most leszögezni: Ne kezdjük a dolgokat újra meg újra előlről. Ami vívmány meg haladás: az maradjon meg örök vívmánynak, haladásnak. Hogy példát is mondjunk: kár volna megint a szasszanidákhoz visszanyúlnunk, amikor Kneréktől már szakszzerű, a modern tipográfiai technikával jól összeegyeztethető eredményeket is láthatunk. Próbáljuk ezt tudomásul venni, mielőtt a magyar nyomdászati stílus megteremtéséről beszélünk.

Fotomontázs

Vagy tizenöt esztendeje az egész német tipográfusvilág lázas figyelemmel kísérte egy akkoriban divat kibontakozását. „Fotomontázs” volt ennek a neve, s lényegében abból állt, hogy több fotográfia-részletből alkalmas részleteket kivágva, s gyakran fantasztikus összeállításban egyetlen képpé összerakva, autotípiát csináltattak az egészről.

Annyi bizonyos, hogy hozzáértő, a sujet megválasztásához és a különböző fotográfiai tónusok összeegyeztetéséhez értő emberek kezéből valóban új, meglepően reklámos hatású plakátocskák, könyvborítékok meg hasonló nyomtatványtervezetek kerültek ki, ami egyidőre igen népszerűvé tette az új technikát. A német akcidens- és merkantilis-szedők százával vetették magukat a fotomontázsra, fényképek és képes lapok tízezreit nyirbálták össze, s új, többnyire a kicsiny meg a nagy figurák groteszkes, mulatságos ellentétére alapított új képeket kombináltak belőlük.

A nagy nekibuzdulást csakhamar tompítani kezdte valami új, előre nem látott körülmény. Az akkori Németországban szigorúan vették a szerzői jogot. Külön detektív-irodák voltak, amelyek abból éltek, hogy lesve lesték: mikor, mely lapban vagy mely nyomtatványon jelenik meg valami kis illetéktelen utánnyomás. Ha ilyesmit találtak, bejelentet-

ték az eredeti szerzőnek, s fölhatalmazást kértek tőle a megfelelő tiszteletdíj behajtására. Ők is megélték belőle, s a szerzőnek is csurrant-cseppent mindig valamicske.

A szerzői jog kiterjed a fotografiákra meg az újságokbeli illusztrációkra is. Képzeltető, hogy milyen mohón vetették magukat ezek az írodák aszerteburjanzó fotomontázsokra. Csakhamar a perek ezrei indultak meg az új divatnak hódoló német akcidens-szedők meg a nyomdák ellen s ezek a perek általában rosszul végződtek a nyomdákra meg a mesterszedőkre nézve. A szerzői jogról szóló törvényrendekezései világosak lévén: alperes kollégáink majd mindenikének fizetnie kellett!

A fotomontázs divatjának első akkordjai tehát eléggé gyászosak voltak, de egy hasznuk mégis csak volt: megtanították az embereket arra, hogy szerzői jog is van a világon, s hogy nem lehet büntetlenül eltulajdonítani másnak a szellemi munkáját, legyen bár az tudományos mű, regény, novella, rajz avagy csak egyszerű grafika is. Eme tanulság következménye volt, hogy a fotomontázs divatja szűk térre szorult. Ezután az akcidens-szedő már általában csak a saját fölvételeiből kombinálta össze a montázsokat, egyéb előnyök közt több frisseget, egyöntetűséget és a tónusok jobb összevágását érve el ezáltal. Ma már a fotomontázst úgy tekinthetjük, mint egy kissé költséges, sok bábura-munkával járó, de a művészet határvonalát sokszor elérő, vagy legalább megközelítő olyan sokszorosítástechnikai érdekességet, amely a gépmester szakavatottságának is gyakran valósággal elsőrendű próbaköve.

A Grafikai Szemle mostani fedőlapja fotomontázsos kombináltságú.

Sorra mutatja az 1938. évben napvilágot látott nyolc fedőlapnak a kicsinyített képét. Mindenesetre derék munkát végzett vele Csöndör György kollégánk, a Nyomdász-Egyesület továbbképző tancsoportjainak szorgalmas és igen jeles haladottságú tagja.

Magyar betűöntők

A régi magyar könyvnyomtatók a tipográfia akkori technikájának tökéletes birtokában voltak, s így természetesen a betűk megöntéséhez is értettek. Hess András (Buda 1472) Rómából hozta magával a betűit, s az esetleges defekteket a szintén magával hozott patricák segédelmével a közismert kis kéziműszerrel öntötte ki. Honter János (Brassó 1534) a bázeli Frobenius-nyomda betűivel dolgozott, az újszigeti tipográfia (1537) a krakkai Vietoris-nyomda betűivel. Debrecenben, majd Komárom városában jeles betűmetsző és öntő volt Töltési István (1681-től), de a szeme nem sokáig bírta ezt a fárasztó munkát.

Világhírű nagy tipográfusunk Tótfalusi Kiss Miklós a betűmetszés révén emelkedett naggyá. A szatmármegyei Misztótfaluban született 1650-ben és meghalt 1702-ben Kolozsvárott. Volt tanító és nyelvbúvár is. A betűmetszést és öntést Amszterdamban tanulta. Megrendelőikre külföldi országokra is kiterjedt. Jeles kolozsvári betűmetszők voltak az utódai is: Szatmári Pap Sán-

dor, majd meg Páldi Székely István. Ők is, mint halhatatlan elődjük Kiss Miklós, Hollandiában tanulták művészetüket.

Ugyancsak nevezetes, jó magyar betűöntő volt Kapronczai Nyerges Ádám, aki 1744-ben született Marosvásárhelyen és meghalt ugyanott 1786-ban. A marosvásárhelyi evangélikus kollégium nyomdájában megmaradt néhány matricája és öntőkészüléke. Kurzböck Józsefnek, a bécsi állami nyomda igazgatójának volt a tanítványa.

Az egyik legrégebb hazai betűöntőde az Egyetemi Nyomdában alakult és 1780-ban költözött a nyomdával Nagyszombatból Budára. Megrendelésre is dolgozott és 1824-ben mintakönyvet adott ki, amely nagy fejlettségről tanuskodik. 1822-ben 19 betűöntő dolgozott ebben az üzemben. 1798-tól Bikfalvi Falka Sámuel volt az öntőművezető. Univerzális tehetség volt. Betűt vésett és öntött, stereotípált, rézbe metszett. Nagyban hozzájárult a magyar betűöntés fejlesztéséhez. 1822-ben még dolgozik. A gipszstereotípiát ő honosította meg nálunk. Az Egyetemi Nyomda öntődéjében dolgozott 1822 körül a két angol Watts testvér is. De ők inkább valami új stereotípiai eljárásról törtek a fejüket.

A tizenharmadik század második felében a magyar tipográfusok főképpen két helyről szereztek be betűkészletüket. Egyik volt a bécsi Trattner-nyomda, a másik a nagyszombati, majd budai Egyetemi Nyomda. A tizenkilencedik század közepe táján a prágai Haase-cég adott el nálunk sok betűt.

A kézi- (kanállal) öntés napi átlaga 450 betű körül volt, de ezek a betűk még sok műveletten mentek keresztül, amíg használható állapotba kerültek. Az első gépi öntés a Didot-féle módszerrel történt, amely olyan öntőforma volt, amellyel egyszerre több betűt igyekeztek önteni, úgy ahogy az a puska-golyó öntésénél történik. Ez a módszer azonban nem lehetett megfelelő és így természetesen nem is lehetett életképes.

A betűöntőgépek föltalálásával és tökéletesítésével nagyon sokan kísérleteztek, amíg a gépi termelés elérte mai fejlettségét. Így Wing Vilmos és White Illés már 1805-ben szabadalmat kértek egy betűöntőgépre, amely azonban egyáltalában nem volt

Betűöntő-műhely a tizenhatodik századtól a tizenkilencedik század közepéig. Úgynevezett kéziműszerrel történt az öntés jó négyszáz esztendeig, amíg ugyanis az amerikai Bruce Dávid föl nem találta az első, a gyakorlatban is jó eredménnyel használható betűöntőgépet.

megfelelő. Bruce Dávid találta föl az első használható gépet Brooklynban, 1845 körül. Ez az általunk is ismert úgynevezett kézigép, amely szivattyúval löveli a forró ólmot az öntőformába. Az ily módon öntött betű ugyancsak sok műveleten megy még keresztül, amíg használható állapotba kerül.

Az első komplett betűöntőgépet az angol Johnson J. alkotta. A gépet Atkinson készítette, de Hepburn és mások sokat javítottak rajta. A legelterjedtebb gépek a francia Foucher- és a német Küstermann-rendszerű gépek.

Próbálkoztak Angliában olyan gépekkel is, amelyek óránként állítólág 60.000 darab betűt képesek önteni, mégpedig minden fordulatra 100–100 betűt. (Wicks-féle „rotációs” öntőgép.) A gyakorlat azonban ezt a gépet nem igazolta.

Készítettek még kettős betűöntőgépet is, vagyis két gépet egybeépítve, de a kezelés nehézkes. Mint betűöntőgép működhet a Monotype-szedőgép is, amely saját matricával állítja elő a betűket.

Ockenfuss Antal az 1848-ban létesült Bank-nyomda kicsiny öntődjének volt a vezetője. Született Pesten 1803-ban, meghalt ugyanitt 1877-ben. Ockenfuss 1831-ben a belgrádi fejedelmi nyomda öntőosztályának lett a vezetője. Ő volt az első betűöntő Szerbiában. 1838-ban Bécsbe hívták a mechanikus nyomdájába, a betűöntőde vezetésére. 1845-ben újra Pestre jött és ólomárugyárat alapított. 1848-ban vette át a Bank-jegynyomda betű- és tömöntőosztályának a vezetését. A szabadságharc után pörbe fogták, de a hadi törvényszék fölmentette és így ő újra ólomárugyárat nyitott.

Pest város legrégebbi betűöntődjéje volt a Pozsonyból idekerült Zocher Antalé. (1810–1850-ig.) Ezt az üzemet a már korábban öntősködő Schmidt Károly vette meg és vezette egyideig, azután Kammersberger Gyula lett a tulajdonos. Az üzem sok válság után 1874-ben a brünni Míka János kezébe került. Később ez az üzem a már azóta megszűnt Fischer és Míka céggé alakult.

A Schick János-féle betűöntőde 1845-ben a budai Rácvárosban nyílt meg. Schick János 1856-ig vezette. Eladás útján az öntőde Odesszába került. Ennek a betűöntődjének alapját az Egyetemi Nyomda ócska kéziműszerei alkották, amelyeket Wertner, a Lujza-gőzmalom első tulajdonosa, mint ócskavasat vásárolt meg és azt a betűöntő Schicknek adta el.

1850-ben a prágai származású Wolff János Budán alapított betűöntődjét. Ezt az öntődjét még ugyanabban az esztendőben Haderer és Huber vásárolták meg. 1855-ben Haderer

meghalt. Huber azonban 1875-ig vezette az üzemet, amikor is elhalálozván, az öntőde újra újra jött. Ebben az üzemben inkább csak pótló betűket öntöttek.

Wolff János első betűöntődjének eladása után 1854-ben újból nyitott öntődjét Pesten, amelyet a későbbben alapított Athenaeum-nyomda vásárolt meg tőle.

1834-ben a Beimel-féle nyomdában találunk öntődjét, amely később a Kozma és Lukács nyomda neve alatt csakis a nyomda számára öntött betűket.

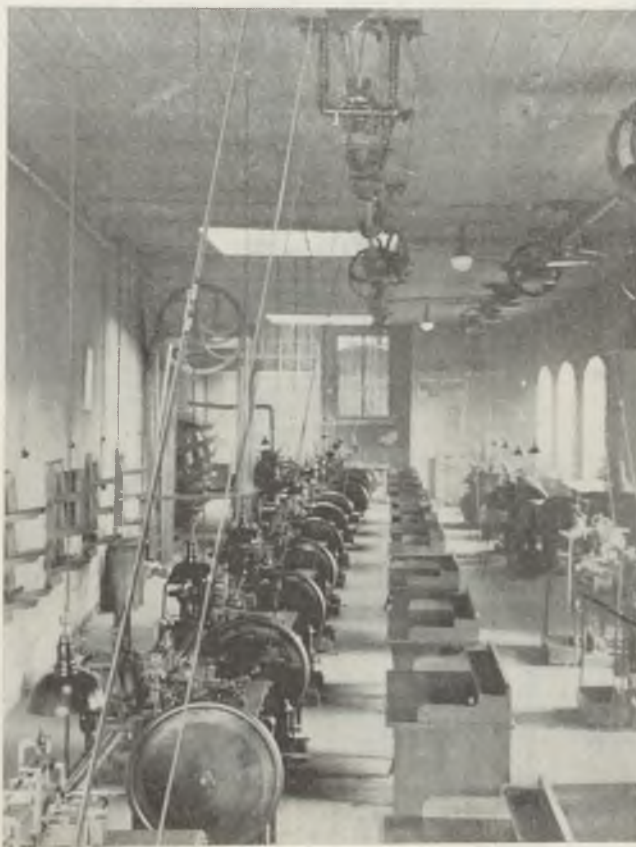
Csonka-Magyarországon a vidéki városokban ma egyáltalán sincsen betűöntőde, de a régi időkben, Nagy-Magyarország idejében egynéhány vidéki városban találunk betűöntődjét is. Így például Aradon (1860) Goldscheider Henrik nyomdájának volt betűöntődjéje. Vezetője Portschy Pál volt. Kizárást és egyéb anyagot más nyomdák részére is öntött. Volt betűöntőgépje is. A nyomda megszűnése után a műszereket a Fischer és Míka cég vette meg. Kiseb betűöntődjéi voltak még: Pozsony városában Schmidt Antal nyomdatulajdonosnak 1830 körül, a váci Gottlieb Antalnak, a pécsi

líceumi nyomdának 1810 körül. Mindezek az öntődjek azonban a dolog természeténél fogva igen kicsiny arányúak voltak. Hiszen jóemlékű Zaka Lajosunk szerint 1854-ben Budán a Haderer-féle öntődjében 1, Pesten Zochernél meg Schmidtnél 2–2 kemence volt használatban; 1–1 kemencével dolgozott Pécsen a líceumi, Temesvárt az állami, Pozsonyban a Schmidt-féle nyomda.

Magyarországon az 1867-ben történt kiegyezés után az ipar föllendülése következtében a nagy nyomdák száma is megsaporodott és ezek a nagy nyomdák betűöntésre is berendezkedtek. Így például az 1868-ban alapított Pesti Könyvnyomda Rt., továbbá az Athenaeum, amely szintén abban az időben ment át Emich Gusztáv tulajdonából a részvénytársaság kezébe, azután az Állami Nyomda, amelyet Temesvárról szintén akkor helyeztek vissza Budára. Később, 1873-ban a Franklin-Társulat, amely előbb Heckenast Gusztáv volt, rendezett be öntődjét. Megemlítendő, hogy az első komplett öntőgépet Hirsch Lipót, a Franklin-Társulat nyomdaigazgatója hozatta külföldről.

Több kisebb próbálgatás után az Első Magyar Betűöntőde 1890.

évben történt alapítása adott nagy lendületet a magyar betűöntőiparnak. Ez az üzem berendezésével és méreteivel mindenben fölveheti a versenyt a külföldi betűöntődjekkel. Nagyobb fővárosi nyomdák házi használatra szintén tartanak fenn betűöntődjeket. Föl szerelésük elég modern. Ezek a nyomdák: Athenaeum, Állami, Egyetemi, Franklin, Globus, Pallas, Pátria és Stephaneum. A Rigler-nyomda megszűnt betűöntődjéje is kitűnően volt felszerelve. A régi jó hírű Részvénynyomda megszűnésével persze az öntődjéje is megszűnt. Van még a Róvó- és a Világosság-nyomdában is betűöntőgép, amelyek mindannyian a Linotype-szedőgép matricáival öntenek egyes betűket. A Légrady Testvérek nyomdája a Thompson-féle modern betűöntőgéppel van felszerelve. Schreiber E.

Betűöntőműhely a huszadik században. A technikai csodák korszakában a nyomdászatnak ez az ága is átalakult. Az Első Magyar Betűöntőde üzemének itt látható képe érdekes és tanulságos kontrasztot ad az előbbi oldal képéhez.

A nyomdaberendezés célszerűsége

Ez a kérdés sokszor foglalkoztatta már a szakembereket. „A könyvnyomda” címmel Augenfeld M. Miksa szaktárs három évtizeddel ezelőtt könyvet írt a nyomda berendezéséről. Az összefoglaló szakkönyvekben ez a tárgy, fontosságára való tekintettel, külön fejezetet képez. Ebben a tekintetben alapvető munkát végzett a lipcsei Waldow Sándor a maga ötven-hatvan esztendő előtt kiadott, az akkori nyomdai viszonyokhoz mérten igen alapos könyveivel. Sőt az előtte tizenöt-húsz éve virágában volt német szakíró: a Szentpétervárot is huzamosabb ideig működött Marahrens Ágoston is sok olyat

mondott el e tárgyról, amit bizony mai napság sem árt megszívlelni. E két német ős-szakíró ígéinek elhangozta óta a könyvnyomtatás arculata jócskán megváltozott, annyi azonban kétségtelen mai is, hogy a nyomdaberendezés nehéz feladatához a könyvnyomdász egyetemes tudása föltétlenül szükséges.

A kérdés, hogyan kell egy nyomdát berendezni, nem vonatkozhat csupán az üzem technikai felszerelésére. Ez valóságos kérdéskomplexum, melyhez az üzem helyének megválasztásától kezdve a fejlődési lehetőségig a nyomda életképes működését biztosító különféle feladatok hozzátartoznak.

A külföldi szaksajtót állandó figyelemmel kísérve, a közlemények sorából kiemeljük a „Zeitschrift für Deutschlands Buchdrucker”

című lapnak a helyes nyomdaberendezésről kiírt pályázatán az első díjjal jutalmazott dolgozatot, mely korszerűen, a legújabb fölfogásban, tömören foglalkozik a tárggyal.

A személyzet összetétele
(tanoncok nélkül):

Nyomdavezető (főnök) 1	Berakónó	2
Könyvelő	Segédmunkás	1
Tisztviselőnő	Könyvkötő	1
Kalkulátor	Könyvkötő-munkásnő	2
Művezető	Raktárnok és expedítor	1
Korrektor és revizor ...	Háziszóigá, kifutó	2
Kézírszedő	Takarítónő	1
Cépszedő		
Cépmester és nyomó... 4		
	Összesen	25

3. példa.

A pályanyertes munkából, melynek egyes példait is bemutatjuk, a minket leginkább érdeklő részeket az alábbiakban ismertetjük:

Milyen legyen a jól berendezett nyomda? Most nem valami álomszerű elgondolásról, hanem arról lesz szó, hogyan oldjuk meg leggazdaságosabban a kérdést.

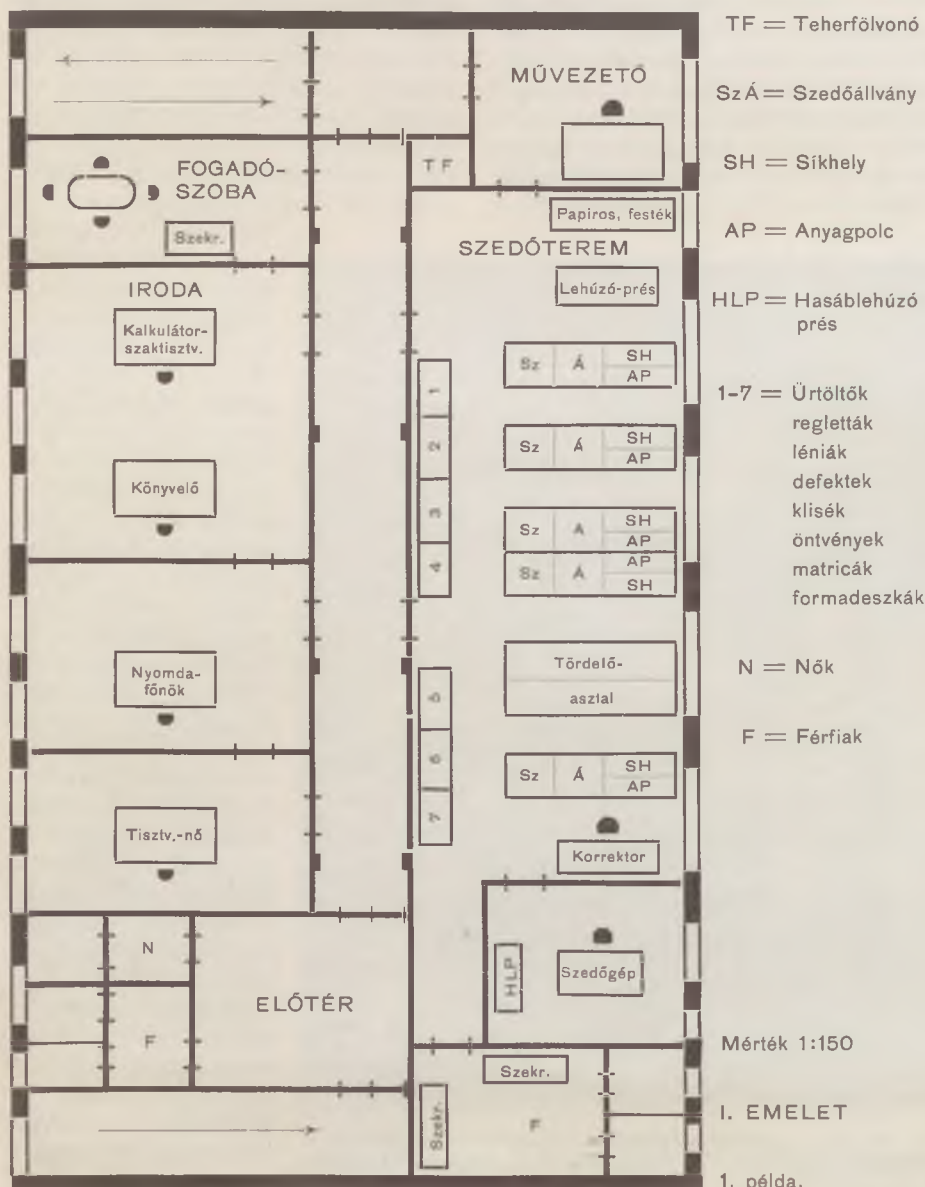
A nyomda fekvését illetően az üzemi és irodahelyiségek a ház földszintjén és előlött az első emeleten vannak. Világosak és teherfölvonóval vannak fölszerelve.

Az 1. és 2. példa a munkahelyeknek az elrendezését, a helyiségek beosztását, a 3. pedig a személyzet összetételét mutatja.

Az irodahelyiségek és a szedőosztály az első emeletre, a gépterem és a könyvkötészet a földszintre kerül. Vagyis a nyugvó terhet fent, a mozgást kifejtő nehéz vágó és nyomtató gépeket a földszinten, a teherbíróbb részen, helyezzük el. Az iroda és a szedőosztály közvetlen szomszédsága szükséges, mert száz megrendelés közül kilencvenkilencet a szedőteremben vesznek először munkába, a korrektúrák többször ismételt elküldése és visszaérkezése az irodán át vezető úton történik. Viszont a nyomtatás és kötészet, mint papirosfeldolgozó tevékenység, szintén egymás szomszédságára utaltak.

A munkahelyek padlózata viszonylag meleg, más szóval: rossz hővezető, valamint hasadékoktól mentes legyen. Az állványok és szekrények szorosan a padlón vagy magasabb lábon álljanak. Első esetben a por leülepedése és fölverése elkerülhető, a másik eset a mindennapos takarítást teszi lehetővé.

A betűszekrényeket a 4. példa szerinti jelzésekkel látjuk el. A 12-es szám a regálist, a 7-es a szekrényt jelzi. Ezek a számok a betűmintakönyvben ismétlődnek és így az újonnan belépett szedők kérdezősködés nélkül, maguk is megtalálják a szükséges betűket. A számozással a szekrényeldugá-

sokat megakadályozzuk. A 10-es szám 10 pontos törzset (garmondot) jelent.

A szóbanforgó nyomda a kisebbszerű kereskedelmi nyomtatványokon kívül főleg az állandóan visszatérő nagyobb munkák: lapok, katalógusok, árjegyzékek előállításá-

$\frac{12}{7}$ 10 KÖVÉR FUTURA

SZEKRÉNYFÖLIRAT

12 = Szedőállvány száma. 10 = Betűtörzs (pontokban, 10 p.: germ.).
7 = Szedőszekrény száma. 4. példa.

val foglalkozik, melyek nagyobb szedés-mennyiséget képviselnek. Ilyen középüzem számára a szedőgép teljességgel nélkülözhetetlen. A szedőgépet a szedőterem egyik sarokhelyén, üvegfallal elkülönítve helyezük el. A korrektor a nagyobb mennyiségű olvasnivalót szállító szedőgép közelében foglal helyet.

A szedőállványok között külön uccát képezve áll a tördelőasztal az álló szedéseket tartalmazó deszkákkal. A jó szedés, a defektet tartalmazó szekrények és állványok, matricalapok, klisék, léniaszekrények, ürtöltőállványok a szedőterem hosszanti falánál állanak.

A szedőterem sikeres munkájának biztosítására a betűanyag bőséges legyen; a megrendelők különféle kívánságainak csak így felelhetünk meg. A tapasztalatok szerint technikai és ízlésbeli szempontokból leghelyesebb inkább kevesebb betűcsaláddal, de teljes sorozatokkal, mint sokféle kis-mennyiségű, rövidéletű divatos betűkkel rendelkezni. A betűcsaládok igen előnyösen alkalmazhatók minden szedésfeladat megoldásához.

A szedő- és gépterem között teherfölvonó működik. A földszint egyik felén a gépterem és az öltözőhelyiségek, a másik felén a könyvkötészet, a főzőfülkés személyzeti étkező és az expedíció foglalja el a helyet. A gépek szigetelő faalátéteken állnak, ezáltal a gépek rázkódása, zakatolása csökkenthető.

A fölvonó mellé kerülnek a gyakorta változó formákat nyomtató gépek: a tégelyes és az automata a jobb munkákhoz, valamint a már régóta használt kisebb gyorsajtó az egyszerűbb munkákhoz. A két nagy gép, önberakó készülékkel felszerelve, a nagyobb munkák, lapok, illusztrációs árjegyzékek, „minőségi munkák” előállítására szolgál. A gépek kifogástalan működése természetesen mindenkor a kellő karbantartástól függ.

A mennyezettartó oszlopok közötti részt a záróasztallal felszerelt formaállványok foglalják el. A papiroshalmazok és a félig kész nyomtatványok részére helyről és polcokról kell gondoskodni. A benzint és olajat pumpával felszerelt, visszaönthetést biztosító fémtartályokban tároljuk; ezáltal az anyagvesztés kiküszöbölhető. A gépek és motorok állandó szakszerű ellenőrzése igen ajánlatos.

A nyomtatványok további földolgozását, kikészítését szolgálja a vágógép, lemezoló, két fűzőgép, egy nagyobb és egy kisebb hajtógatógép, lyukasztó- és perforálógép. A kikészítő munkálatokhoz szükséges munkasztalok egészítik ki ezt az osztályt.

Az irodahelyiségek az első emelet uccai frontját foglalják le. Ezek egyike a fogadó-

szoba, melyet a látogatók kedvéért kellemes hatásúnak kell berendezni. A vendégnek alkalmat nyújthatunk itt arra, hogy a kicserélhető falirámákban és vitrinekben megtekinthesse a nyomda legújabb minőségi termékeit. A lépcsőfölgépjárat is fölhasználható ügyes, instruktív propaganda-nyomtatványok, fotók elhelyezésére.

Az üzemben minden munkát átgondolt rend szerint kell elvégezni. A munka tervszerűen haladjon. A nyomdai munkák egyéni jellegűek és nem készíthetők a tömegtermelés, a futószalagszerű termelés alapján, de a fönnakadások elkerülésére éppen ezért van nagy jelentősége a munkahelyek jó elosztásának, a munka rendszeresítésének, mert csak így biztosítható az üzem eredményes működése. Székely Artúr II.

TF = Teherfölvonó

G = Géprongyok

O = Olajtartály

B = Benzintartály

ZA = Záróasztalok

Ü = Ürtöltők helye

P = Polcok

H = Hengerállvány

R = Ruhatár

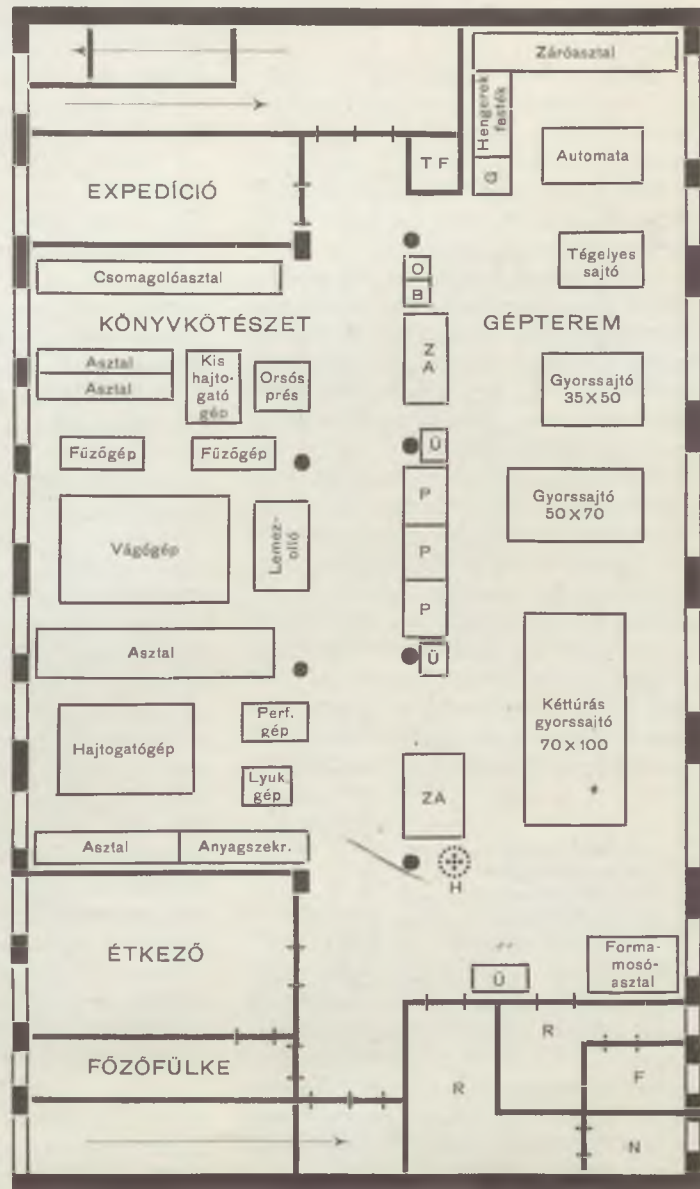
F = Férfiak

N = Nők

Mérték 1:150

FÖLDSZINT

2. példa

A gépszedő munkája és a nyelo

Köztudomású, hogy a szedőgépeken szállítandó mennyiségeknél jelentős szerepet játszik már maga a nyelv is, amelyen a szedő munkáját végzi. Az amerikai és angol gépszedők sokszor emlegetett nagy teljesítményéhez nagyban hozzájárul magának az angol nyelvnek az a különös sajátossága, hogy nagyon sok benne a rövid szó, a határozott névelő, amely folyton megismétlődik. Ha csak egy pillantást vetünk is valamely nyomtatott angol szövegre, rögtön szemünkbe ötlük a szóközötti sok hézag, a sok ék által előidéztet fehérség.

Hogy az angol szedésnél milyen nagy szerepet játszanak az angol nyelvnek ezek a túlsúlyban levő rövid szavai, álljanak itt a következők:

A Nyomda- és Rokonipar 1937. évi augusztus 23-iki ünnepi száma a nyomdatulajdonosok ötödik nemzetközi kongresszusa alkalmából ötféle nyelven jelent meg. Ennek az ünnepi számnak az ötféle nyelven közölt második cikkét veszem itt tárgyalásra, minden cikknek az első száz sorát.

Az első, magyarnyelvű cikk száz sorában 426 ék van, az ugyanazon cikk angolnyelvű szövegének száz sorában 542. Tehát száz sorban 116 ékkel van több az angolnyelvű szövegben, mint a magyarban. Hogy mit jelent ez a sorok zavartalan elküldésénél: az szinte fölbecsülhetetlen. Továbbá: míg az angolnyelvű szövegben csak tíz divíz van száz sorban, addig a magyarnyelvű szövegben 46 divízt találunk, ami azért fontos, mert a helyes elválasztás mindig pillanatnyi megfontolásra készíti a gépszedőt és nagyon sokszor kézzel kell kizárnia a sort, nehogy az elválasztás ízléstelen legyen. Bemutatom táblázatszerűen először is az ék- és divíz-különbözetet, azután rátérek úgy az angol, mint a francia, német és olasz nyelv egyéb tipográfikus előnyeire a magyarral szemben.

	Ék	Divíz
	100 sorban	
Az angol szövegben	542	10
Az olasz szövegben	504	31
A francia szövegben	488	17
A német szövegben	449	26
A magyar szövegben	426	46

Hát bizony itt a magyar nyelv utolsó helyre került. A magyar nyelvnek nincsenek olyan különös sajátosságai, amelyek szükségessé tennék bizonyos, főleg pedig rövid szavak folytonos megismétlődését. Az angol nyelvben föltűnően sokszor megismétlődik a „the” határozott névelő, az „and” kötőszó, a „to” és „of” viszonyzók stb.

A fönt idézett cikk angol szövegének első 100 sorában a „the” nem kevesebbszer, mint 44-szer fordul elő, a „to” 18-szor, az „and” 19-szer, különféle szavaknál mint szóvégződés a -tion 27-szer, az -ing 20-szor. Az angol nyelv „of”-ja a magyarban -ból, -ből, -tól, -től, -ról, -ről, -nak, -nek ragok kifejezője; a „to” a -hoz, -hez, -höz, -ra, -re, -nak, nek ragoké; az „in” (mely szintén 21-szer fordul elő az idézett angol szövegben) a -ban, -ben, -on, -ön, -nál, -nél, -ba, -be sokféle változatát fejezi ki mindugyanazon egyszerű két betűjével.

A német szövegben a der, die, das-t 37-szer találjuk, az „-er”-rel végződő szavakat 106-szor, az -en-nel végződőket 86-szor. A németnyelvű szövegben rendkívül nagy szerepe van az -er és -en betűk összetett használatának, annyira, hogy a német gépeken az „e” és „n” betűk részére két csatornával látják el a betűtárakat. Az -er-ből -der, -ver, -ter, -ber stb., az -en-ből -ren, -nen, -den, -ben, -ten, -len, -gen stb. számtalan megismétlődése lesz.

A francia szövegben is nagyon gyakori a de, le, des, les, úgyszintén az -ion, -sion, -tion és más mindig egyforma végződés.

Az olasz nyelvben föltűnően sok az il, le, la, di; az -ato, -tato, -ante, -ente, -mente, -nente, -lente, -ione, -zione, -sione, szóképzéseiben pedig túlsúlyban vannak a magánhangzók, amelyek a billentyűzeten olyan közel fekszenek egymáshoz, hogy az olasz gépszedő szinte mozdulatlan balkézrel végezheti a kurrens betűk nagyrészték billentyűzését, olyannyira, hogy előnyeit bátran az angol mellé állíthatjuk.

A magyar nyelvnek is vannak összetett, vagyis inkább együttesen használt betűi, csak hogy a Linotype-szedő részére nincs köszönet bennük. Az „és” 25-ször, az „az” 18-szor fordul elő idézett szövegünkben, de ha a „z” betű, az „é” betű leütése után nem tartunk némi szünetet, úgy a „z” betű után leütött ék, avagy az „é” betű után leütött „s” előbb esik, és ha ezt a fül nem hallja meg, kész a hiba. Így vagyunk a -tól, -től, -ról, -ről-lel is. A hosszú ó, ő, á, é, sőt még a „z” betű leütése után is némi szünetet kell tartanunk, ha utána ék vagy az első, második függőleges sor betűi közül következik rá valamelyik.

Gyakran megismétlődő, kedvező betűfekvésű szavak után hiába kutatok a magyar szövegben; a hogy-ot 7-szer, a mely szócskát 6-szor találom mindössze, a -nak, -nek-et 12-szer, a -ban, -ben-t 20-szor, a billentyűzésre olyan kedvező -en-t 15-ször, az -er-t 23-szor, a német szöveg 106, illetve 86 megismétlődésével szemben.

Mindezeket azért kellett fölemlítenem, mert a fölsorolt idegennyelvű szövegekben az idézett szavaknak mindig egyformán egymásra következő betűi annyira közel fekszenek egymáshoz, hogy billentyűzésük-nél a gépszedő balkeze szinte mozdulatlanul foglal helyet a billentyűzet fölött és ezáltal olyan gyakorlatra tesz szert, hogy önkéntelen mozdulataival mintegy ösztön-szerűleg, minden odatekintés nélkül billentyűzi nemcsak ezeket a folytonosan megismétlődő szavakat, hanem az ezekhez hasonlókat is. A balkéznek ezt a mozdulatlan tartását a szedőgépek mérnökei annyira figyelembe vették, hogy az Intertype-gépek billentyűvázának baloldalán már külön e célra készült nyúlvány van, amelyen a gépszedő balkeze kényelmesen elhelyezkedhetik, hogy mozdulatlanságát minél könnyebben megtarthassa.

Ezzel szemben a magyar nyelven billentyűző Linotype-szedőnek bizony elég nagy területen kell ide-oda kapkodnia, balkeze nem pihenhet tartósan az e célra készült nyúlványon. A magyar billentyűzet betűi – hogy úgy mondjuk – nem a legeren-csésebben vannak elhelyezve. Míg az idegennyelvű billentyűzeten a legszükségesebb betűk az első négy függélyes sorban foglalnak helyet, addig a magyar billentyűzeten öt sorban vannak elhelyezve, sőt az á, é, a hosszú í, ó, ő, no meg a hosszú ú, ű betűk szinte arasznyi távolságra esnek. Ha ezeknek a betűknek a leütése után nem tartjuk be a már említett szünetet, az utána leütött ék, avagy a billentyűzet első két függélyes sorában leütött betűk előbb esnek, azaz „bukdácsolnak”. Amíg a magyar billentyűzeten a fölsorolt betűk meglehetősen távol vannak elhelyezve, addig a w, q, x, fi és ff sokkal előrébb, a magyar nyelvre nézve szinte fölöslegesen foglalják el a kezünk ügyébe eső értékes helyeket, annyira fölöslegesen, hogy több nyomdában egyenesen kieresztik ezeket a mátrixokat és csatornáikba más, szükségesebb betűket helyeznek el. Például a fi és ff csatornáiba az egyréselésű kettős négyzetpontokat: „...” amelyeknek előnyeiket bővebben ismertetnem ez alkalommal nem tartozik tárgykörömhöz. Ebben a cikkemben a gépszedő munkáját nyelvi szemszögből óhajtottam alaposan részre bontani és rámutatni mindazokra az előnyökre, amelyek a szedőgépes munkát a szállítandó mennyiség lehetősége szempontjából az angol, olasz, francia és német gépszedők számára már nyelvi tekintetben is sokkalta könnyebbé teszik a magyar gépszedővel szemben.

Román Antal.

volt gépek újra minden nehézség nélkül beilleszthetők a magyar szöveg szedésére.

A billentyűrendszerek megalkotásánál a főtörvény feltétlenül a gyakorlatiasság; s minden a normális beosztástól eltérő változás a beidegződött gyakorlatú gépszedőnél: káros hatású. Így nem is tanácsos általában a normálistól eltérő billentyűrendszereket alkotni: pusztán csak azért, mert annak a lehetősége fennáll. Az egyedüli kivételes eset Budapesten is csak azért történt – tudomásom szerint –, mivel az illető üzemben még ma is néha több a fraktúr munka, mint a magyar. Ebben a billentyűrendszerben a változást a gyakrabban előforduló fraktúr betűjegyek okozzák. Még azt sem tartjuk célravezetőnek, hogy egyazon üzemben esetleg kétféle billentyűrendszert alkalmazzanak. Hogy ilyenek mégis vannak, annak egyedüli magyarázata az, hogy a sorszedőgépek hazai megjelenésének idejében az akkori munkák inkább speciális fraktúrbeosztást igényeltek. A meglévő üzemekkel azonban mégis számolnunk kell; így is igen gyakran óriási kellemetlenségeket okoz az ú. n. „elfiselődött” matrica, amely nem abba a rendszerbe való, ahová az valamely okból beosztást nyert.

Példának említem meg azon esetet, amikor a korrektúralevonat szerint a magyar beosztású gépen hasábokon keresztül a kurrens „u” helyett állandóan kurrens „v” esett. Ilyenkor segédeszközülvé véve a mellékelt táblázatot: leolvassuk a „v” matrica fogkombinációját; látjuk, hogy az 1-es üres, a 2, 3, 4-es foggal bír, az 5-ös, 6-os, 7-es foghiánnyal van kiképezve, a táblázatban megfelel a fraktúr „v” esési helyszámának; tehát az egy megfelelő fraktúr beosztású matricatárba való; mert az a táblázatból leolvassva, a fraktúr első rekesz 13-ik csatornájába esik bele!

A mellékelt táblázat tehát, a helyes használatnál, rámutat az elmondottakon kívül a csatornaszám, a rekeszbeosztás, a fogazati számkombináció, a billentyűszám és a fraktúr és antikva beosztás közötti különbözőségeire és az osztási rendszerességet a legkifejezettebben szemléltethetővé teszi. Így a gyakorlatban feltétlenül hézgapótló és okulásul is szolgál.

Nem lenne teljes e kérdés taglalása anélkül, hogy meg ne említssem azon körülményt, hogy az 1-től 7-ig terjedő számjegyek rendszeres keverései még további lehetőségeket is nyújtanak; ennek bizonyosságára már megjelentek egyes üzemekben a szélesített klaviatúrás vagy oldalklaviatúrás gépek! Ezek csekély száma azonban a további tárgyalást szükségtelenné teszi.

Elég annak megállapítása, hogy a hosszabított osztóléc kiképzése ugyanezen elmondott elveken nyugszik. Ezen elgondolások ábrázolását nyújtja a mellékelt diagramikus táblázat, amelynek céltudatos tanulmányozása és használata a gépszedőt és tanuló gépszedőt sok olyas minderről felvilágosítja, amiről eddig ha volt is fogalma, e lerögzített formájában hasznos segítségül szolgálhat.

Wellisch Árpád.

A festék bőrösödése

Gépmesteri körökben így nevezik színes festékféléink ama tulajdonságát, hogy a szabad levegővel való huzamosabb érintkezéskor mindjobban vastagodó hártya képződik a fölületükön, sőt aránylag igen rövid időn belül nagyobb mennyiségű festékünk is megbőrösödhetik, ritkábban használt szak kifejezéssel: elgyantásodhatnak. A szabad levegővel való érintkezés a festékvályuban megy végbe, de megtörténik természetesen a festékes doboz nyitogatásakor is. Sőt nagyon hosszú ideig tartó raktározás alatt még a látszólag hermetice elzárt festék is megbőrösödhetik, beszáradhat.

A bőrösödés, illetőleg gyantásodás bizonyos fokú összefüggésben van a festék száradóképességének gyorsabb vagy lassúbb voltával. Ez a gyorsan való megszáradás úgyszólván elemi követelménye a színes festékeknek, s bizonyos mértékig a fődőképességük is összefügg azzal. A közönséges festékek ép azért nem fődnek eléggé, mivel a száradás lassú folyamata alatt a festék nagy részét magába szívja a papiros. A könyvnyomtatónak a gyorsan száradó festékek használatakor az ívek maszatolódásától sem kell annyira tartania, s nyomtatás után a könyvkötői munkához is hamarabb hozzá lehet fogni.

A könyvnyomtató számára a festékgyárosok egyrésze egész sereg oly festékfajtát készít, amely például a színes boríték-papirosokra való nyomtatást is volna hivatva megkönnyíteni. E festékek alkalmazása esetén azonban sok galibával kell megküzdenie a nyomtatónak, főképpen azért, mert majdnem valamennyiük igen gyorsan szárad.

A festék gyors száradásának rossz oldalai ott kezdődnek, hogy a festék nemcsak a papirosra szárad meg nagyon hamar, hanem a festékező hengeren is. Ez pedig csöppet sem kívánatos dolog. De jár aztán még egy másik, nem kevés bosszankodást okozó baj a gyors száradás nyomában: az tudniillik, hogy a papiros nyomtatás közben könnyen

a szedésre ragad, s aztán tépődik, tégelyes sajtóknál pedig esetleg a festékező hengerek közé is kerül. Ha a festék eme túlságos tapadosságát bizonyos anyagokkal csökkentjük: a fődőképesség rovására történik.

A gyorsan száradó festékféléből a nyomtatónak sohasem szabad többet a festékvályúba raknia, mint amennyi aznap előreláthatólag el fog fogyni. A festékvályuban elgyantásodott festék nemcsak hogy önmaga vész kárba, hanem megrontja, illetőleg tisztátalanra teszi a hozzája kevert friss festéket is. Legjobb különben, ha nem egyszerre, hanem kisebb adagokban rakjuk a gyorsan száradó festéket a vályúba. Mindenesetre még ilyenkor is ajánlatos a vályút közben-közben megtisztogatnunk.

A színes festékek frissében mindig jobban használhatók, mint akkor, ha huzamosabb ideig voltak már raktáron. Különösen áll ez a gyorsan száradó festékekre nézvést. Hiszen még a teljesen légmentesen elzárt dobozban is apródonként elgyantásodik a gyorsan száradó festék, hát még ha a doboz már nyitva volt, s a festék egy része már hiányzik belőle. Nem ritka dolog ilyenkor, hogy a dobozban lévő maradék festék rövid időn belül használhatatlanná válik. A tapasztaltabb szakemberek éppen ezért nem vásárolják a festéket még nagyobb szükséglet esetén sem nagyobb dózisokban, hanem ha például két kilónyi festékre van szükségük: hozatnak belőle négy félkilós dobozzal. Így aztán ha vagy háromnegyed kilóra való festék későbbi használatra megmarad: legfőljebb a negyed kiló vész kárba, mert a fölbotlatlan dobozban a további fél kiló aránylag huzamosabban is eláll. Ha nem ilyenképp cselekednénk, egyetlen nyitott dobozban hamarosan elgyantásodnék az egész háromnegyed kilónyi festékmennyiség, ami pedig érzékeny kárt jelentene.

A festékek a dobozokban való bőrösödését különben már hosszú évtizedek óta különböző módokon igyekeznek megakadályozni, illetőleg lassítani, de még senki sem ért el ezen a téren abszolút eredményt. Van olyan festékgyáros, aki különleges fedőpasztát hirdet erre a célra, olyat, amelyet a doboz újra-nyitásakor állítólag bele is lehet gyúrni a festékbe. Az olajos fedőpapiros használata pedig egészen természetes mindenhol és mindenkor.

Némely gépmester kollégánk jelentékenyen lassítani tudja a bőrösödést úgy, hogy a megmaradó festék fölületét a festékes dobozban szépen elsímítja, s aztán még gyöngöcencét is önt reá. Ez az eljárás meg lehetőségen általános; ha valaki ennél jobbat tudna: szívesen vennők a közlését.

S I L L A G

CUKORKAGYÁR + ORSZÁGBÍRÓ UCCA
TELEFÓN: 123-456

Tervezte Stanczel Ferenc.

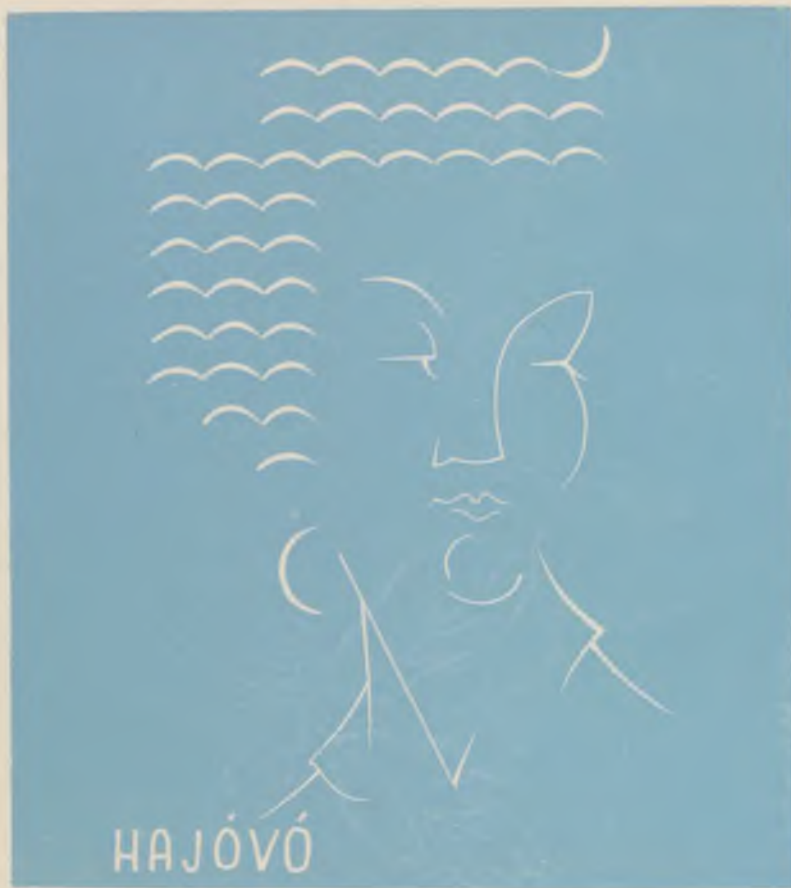
BUDAPEST IV, ADY UCCA 11

Női, férfi-, gyermek-, vászon-,
selyem-, bársony-, szalma-,
nemez- és intézeti kalapok

BAN CZ ZSUZS ANNA

Tervezte Szabó János II.

SAMPON

ERŐSÍTI A HAJNÖVÉST, HAJÁNAK VISSZAADJA
FIATALOS, SELYMES FÉNYÉT ÉS ILLATOS LESZ

KAPHATÓ MINDENÜTT. EGY CSOMAG 20 FILL.

Tervezte: Paxián Péter.
Ólomba véste: Stancel Ferenc.

SAJÁTKÉSZÍTMÉNYŰ ÚRI FEHÉRNEMŰEK, NYAKKENDŐK, KALAPOK,
ÚRI DIVATÚJDONSÁGOK, ÖVEK, NADRÁGTARTÓK ÉS ZOKNITARTÓK,
NŐI DIVATÚJDONSÁGOK, KONTOSOK, PIZSAMÁK, FEHÉRNEMŰEK
ÉS KOTOTTÁRUK, FÜRDŐKÖPENYEK, NŐI HARISNYÁK, KESZTYŰK ÉS
BŐRTÁRGYAK MINDENKOR LEGOLCSÓBB BEVASÁRLÁSI FORRÁSA

FELEKI TIBOR
úri és női divathölönlegességek

IV. MŰZEUM KÖRÜT 7

Hernádi Porcellángyár

KÖZPONTI IRODA-SIÉGE SOCIAL: BUDAPEST (HONGRIE)

IX, KÖZRAKTÁR UCCA 38. SZÁM & TELEFÓN 182-315

GYÁRTELEP-MANUFACTURE: HERNÁD

COMITAT VESZPRÉM MEGYE

TELEFÓN: HERNÁD

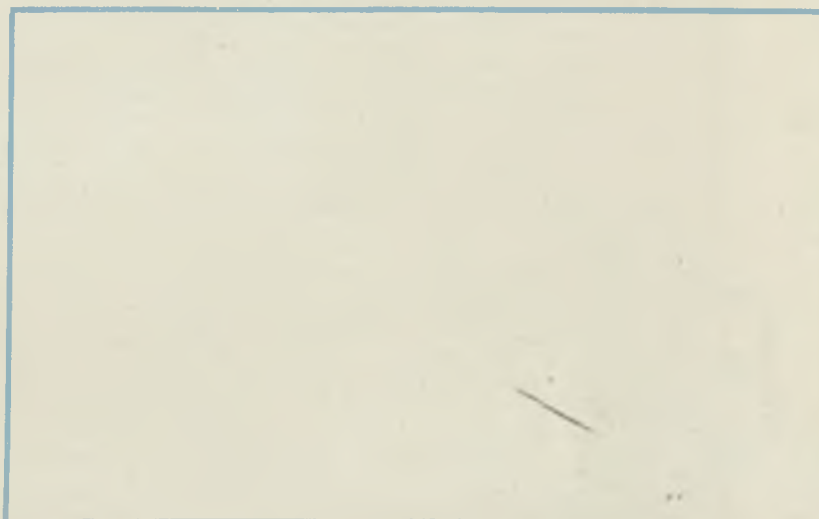
5

Tervezte és véste Baranek György.

makai

PETRÓLEUMFINOMÍTÓ

BUDAPEST VI, LEHEL UCCA 22

Tervezte Stanczel Ferenc.

TIT

ÚRI ÉS HÖLGYFODRÁSZ-SZALÓN BUDAPEST VII., RÁKÓCZI ÚT 63. SZÁM

Tervezte: Sztraka Zoltán.

LÁSZLÓ ALADÁR ÉS NEJE
SCHMIDT MIKLÓS ÉS NEJE
TISZTELETTEL MEGHÍVJÁK
SZERETETT GYERMEKEIK

MAGDA ÉS
TIBOR

FOLYÓ HÓ 9-ÉN, VASÁR-
NAP DÉLBEN 12 ÓRAKOR
A XIV. KERÜLETI ANYA-
KÖNYVI HIVATALBAN
TARTANDÓ ESKÜVŐJÉRE

MCS

SÍRGÓNYCÍM: LÁSZLÓ ALADÁR VI, GRÓF ZICHY JENŐ UICCA 84. SZ.

Tervezte és ólomba véste Várakozó Ferenc.

A KERÁMIKUSMŰVÉSZETHEZ TARTOZÓ OSSZES
KÉSZÍTMÉNYEK, MŰTÁRGYAK, FIGURÁK, HAMU-
TARTÓK, VALAMINT KERÁMIAKÜLÖNLEGESSÉGEK
A LEGNAGYOBB VÁLASZTÉKBAN KAPHATÓK!

KOSZTOLÁNYI TIBOR

KERÁMIKUSBOLTJA BUDAPEST, TÁRNA UCCA 2

Tervezte Sztraka Zoltán.
Ólomba véste Várakozó Ferenc.

RUIHA
konfekteió

BUDAPEST LEGNAGYOBB
ES LEGMEGBÍZHATÓBB
RUHAKONFEKCIÓS ÜZLETE
BUDAPEST IV. VÁCI UCCA 2

Tervezte Sztraka Zoltán.
Ólomba véste Várakozó Ferenc.

Tervezte Hollay István.
Ólomba véste Höchst Pál.

Tervezte Hollay István.
Ólomba véste Höchst Pál.

Csillárház

CSILLÁROK, MODERN KERÁMIÁK ÉS BRONZ-
FIGURÁK, DOHÁNYZÓKÉSZLETEK, BRONZ ÉS
MÁRVÁNY ÍRÓKÉSZLETEK, VILLAMOSFŐZŐK,
VASALÓK, PERGAMEN ÉS CELOFÁN LÁMPA-
ERNYŐK ÁLLANDÓAN RAKTÁRON VANNAK

BUDAPEST VII, ROTTENBILLER UCCA 8

TELEFÓN; 292-653, 292-654 ÉS 292-655

Tervezte és ólomba véste Stancel Ferenc.

KENESEI TIBOR:

Tervezte Hollay István.
Ólomba véste Kurcsics Ernő.

Tervezte és ólomba metszette Sztraka Zoltán.

Hotel **LEHEL**

BUDAPEST VI, SAS UCCA 77. SZÁM
TELEFÓNSZÁM: 123-456 ÉS 123-457

ELISMERTEN A BUDAPESTI LEGSZEBB ÉS LEGKÉNYEL-
MESEBB SZÁLLODÁK EGYIKE. HIDEG-MELEGVÍZ.
SZÁLLODÁNK NEMRÉGEN ÉPÜLT FEL ÉS ÍGY AZ
A LEGMODERNEBBŰL VAN ÉPÍTVE ÉS FELSZERELVE.
A SZOBÁK ÁRA: EGY NAPRA 1 SZEMÉLYRE 9 PENGŐ

Tervezte Kurcsics Ernő.

ZILÁGYI KÁROLYNÉ
KESZTYŰSZAKÜZLETE
DEBRECEN, PIAC TÉR 13
TELEFÓNSZÁM: 123-145

BŐRKESZTYŰI MESSZE VIDÉKEN MINT
A LEGJOBBAK VANNAK ELISMERVE!

Tervezte Várakozó Ferenc.
Ólomba véste Blaskó Nándor.

Nyomatóeljárások

Ha külföldön készült, mellékletekkel dúsan tarkított lapot veszünk a kezünkbe, majd minden nyomtatványon, az impresszum mellett, az előállító nyomda speciális készítési módját is feltüntetve találjuk. A mellékletek a nyomda által feltalált és kultivált mód szerint készülnek. Megáll az embernek az esze, ha ezt a sokféleséget látja. Magyarországon azonban ugyanazon munkamenet szerint dolgozik a gépmester, mint évtizedekkel ezelőtt. Semmi újítás, semmi haladás. Ok: nincs kísérleti nyomdánk, nincs technikai eszközökkel felszerelt ily továbbképző tanfolyamunk, nincs az a nyomda, mely kísérleti célokra időt, anyagot, gépet bocsátana rendelkezésre. Tudat alatt átvették a legutóbbi svájci gépmesteregyesület szakmai gyűlésén elhangzottakat. A svájci gépmesterek kiadták az egyöntetű egyenetlét tárgyaló kézikönyvet. A gyűlés foglalkozott azzal: nem kellene-e valamit rajta változtatni. A célnak megfelelőnek találták, csak, ha a kor szellemének akarunk eleget tenni, tegyünk hozzá egy függelék: „Alles bleibt beim alten, nur etwas schneller” („minden marad a régiben, csak egy kissé gyorsabban”). Sajnos, nálunk is az egyenetlésnek a módja a régi, nyomtatóeljárásunk a régi, csak „etwas schneller”, valamivel gyorsabban.

Mégsem zárkozhatunk el az elől, hogy legalább az újabb nyomtatási eljárások egy-némelyikét ne ismertessük.

Vákuumnyomtatás. Felalálója Karl Schneider, Kaiserslautern, kivel érintkezésbe léptem, hogy szaklapunkban az eljárását bővebben ismertessem. Válasza azonban, sajnos, elutasító volt, mert a „magyar szabadalom még nem nyert elintézés”, így kénytelen vagyok arra szorítkozni, amit a szaklapokból kivehettem. A vákuumnyomtatáshoz nem feltétlenül szükséges nyomdai anyag; lehet azt pótolni bármily anyagból készült alátétre helyezett kéregpapírból, kartónból kivágott 2–3 milliméter vastagságú lemezzel, melyet az alátétre gyengén felragasztunk. A forma egy általa feltalált zárókeretbe jön, a zárókeret teljesen simán fekszik a nyomóalapon, a formára ráfektetett gumilepedőt ugyancsak leszorítja, egy közbeiktatott légszivattyú a nyomóalap és gumilepedő közötti levegőt maradéktalanul kiszivattyúzza, a gumilepedő felveszi az alatta levő forma alakját, behúzódik az alacsonyabb rétegbe, tehát csak a kimagasló részek festékeződnek be, illetve nyomtatódnak le; egyenetlése az elasztikus forma által a legminimálisabb, festékelhasználása

kevesebb, nyomáserősség majdnem semmi, hajtóerő egyenlő az üresen szaladó gép által felhasznált energiával. Alkalmas különösen plakátok és nagy felületű nyomtatványok előállítására, sőt a papírost teljesen befedő alapnyomtatásra, melynél megemlítendő, hogy például ha nyomtatandó forma helyett a dúcra egy lap vásznat, organtint teszünk: különösebb fáradság nélkül előzék-papírost állíthatunk elő.

Fotoplaszt. Talán a legalkalmasabb jelzője, ha javított hektográfának nevezzük. Svájci találmány. Egy cinklemezre vékony masszaréteget öntünk. A megmerevedett felületre a fényérző papírra másolt sokszorosítandó anyagot rávisszük, azon rögzítve, kész a nyomtatandó alap, melyet víz vagy egyéb vegyszer nélkül máris használatba vehetünk, befestékezhettük bármily színű vagy összetételű festékkel, a nyomtatandó anyagot reáhelyezzük, legyen az papiros, vászon, üveg vagy bőr, egy masszahengerrel reányomva kész a nyomtatvány. Különösen alkalmas kis példányszámú, nagy kliséigénylő nyomtatványok előállítására. A kezim között lévő nyomtatványok a rézmetset, litográfia, heliogravűr és fénynyomathoz hasonlóan tiszták.

Gumi- vagyis anilinyomtatás. Nem első ízben foglalkozom vele, s ígérem, hogy nem is utoljára. Az anilinyomtatás hívatva volt a rotációs gépen készült üzleti tekercscsomagoló papírost helyettesíteni. Ez ma már maradéktalanul sikerült is, mert mindazon nyomdák, melyek ilyen csomagolópapíros készítésével foglalkoztak, mind áttértek erre a nyomtatóeljárásra. Négy, sőt ennél több színt is egyszerre nyomtató gépek vannak forgalomban, gyorsaságuk percenként legalább 60 méter, négyszínű nyomtatvány akár tekercsről tekercsre, akár a kívánt hossz és szélességre felvágva, mert az újabb gépek nemcsak körkessel, hanem keresztbevágó készülékkel is fel vannak szerelve. Az eddig kizárólag csomagolópapírost készítő gépekkel ma már a könyvnyomdászatanban nehezebben feldolgozható anyagokra, mint cellofánra, sztaniolra stb. is nagyon szép nyomtatványok készülnek. A forma, mint a neve is mutatja, gumilemez, a festék anilin teljesen híg állapotban. A forma készítése, anélkül, hogy hosszadalmas lenné, gipszből és kaolinból, puhafésszel vagy gumimatricáról vulkanizált gumilemezekből áll. Ezt a gumilemezt hengerre ragasztják bőrragasztó cementtel; nyomtatás után az ilyen ragasztott lemez könnyen levehető, nyomtatás közben pedig csak a legtrikább esetben oldódik le. Egy állandóan a híg anilinfestékben forgó festékező henger a

formát befestékezi s öt-hat méter után a nyomtatvány már teljesen száraz. Azaz: itt a „teljesen száraz” szónál álljunk meg egy percre. A legnehezebb munkálkodás, illetve a legnagyobb gond a festékre helyezendő, mert a rossz összetételű festéket a nedves kéz is könnyen feloldja, különben csak spirittusszal oldódik. Külföldön nemcsak közönséges hengercsomagolópapírost készítenek ezen a módon, hanem az összes élelmiszer-csomagoló zacskókat is. Magyarországon nagyon fejlett a papírszönyegkészítés; ezek kizárólag ilyen gépeken készülnek és valljuk be őszintén: színeik élénkek, rajzaik oly tömörek, hogy más sajtón bizony nehezen volnának előállíthatók.

Érdemes lesz ezzel az eljárással bővebben foglalkozni, illetve figyelemmel kísérni, mert ma még az a helyzet, hogy ezeket a gépeket legtöbbször szakmánkon kívül állók kezelik és nem fognak sem a gépépítők, sem a géptulajdonosok a csomagolópapíros- és szönyeg- meg zacskónyomással megelégedni, hanem eddig csak könyvnyomdai úton készült nyomtatványokat is munkakörükbe vonnak.

Foglalkozzunk a kérdéssel, ne minősítsük lényegtelen munkának ezt az eljárást, mert a jövőből egy kevés ebben is van. –r–r.

Mélynyomtatás

A mélynyomtatás nem állott meg fejlődésében az elmúlt esztendő folyamán sem. A szakma géptechnikusai igyekeztek minél tökéletesebb mélynyomtató és segédgépeket piacra hozni, hogy kihasználják és kifejlesszék azokat az óriási lehetőségeket, melyeket ez az eljárás adhat. Karöltve dolgoztak velük a kémikusaink, akik főként a formaelőkészítés szép tudományát igyekeztek tökéletesíteni, hogy ne függjön a munka sikere oly rengeteg mellékes körülmény összehatásától és hogy a formát marató munkás valamivel biztosabb lehessen a munkájában. Sok-sok kísérletezés történt ez irányban és nem egészen siker nélkül, mert jelentős haladás történt. A munka minden egyes fázisa, a felhasználandó anyagnak mind a mennyisége, mind pedig a minősége ki van immár kísérletezve és receptekbe lefektetve, s szakkönyvekben, folyóiratokban közkinccsé téve. Hogy ennek ellenére itt nálunk, Magyarország üzemeiben még mindig a szerencseszeszélya a főkellék a formakészítésnél: annak többnyire a szegényes, hiányos berendezkedés az oka. Ha egy-egy forma nem sikerül úgy mint kéne: többnyire

a berendezkedés vagy a felhasznált anyag a bűnös és csak igen ritkán írható az eljárás kiforratlanságának rovására. Természetesen kevesebb lesz a nem sikerült munka, ha haladunk a korrallal. Egy-egy elavult berendezés kicserélése kevesebbe kerül, mint a sok elrontott munka és elveszített megrendelő. A modern, jó berendezés lassan, de biztosan kifizetődik.

Az elmúlt esztendőben igen sokféle praktikus segédgép került forgalomba. Sok elsőrendű szakcikk is jelent meg külföldi szaklapokban a legújabb vívmányokról. Sajnos, a magyar szakmunkások többnyire csak ritkán és sokára jutnak egy-egy újdonság tudomására, ami bizony káros a haladásra. Ezért a haladni vágyó mélynyomatóüzemek jól fölfogott érdeke volna, hogy tanulni, fejlődni vágyó munkásaik számára a külföldi legjava szaklapokat beszerezzék. Így aztán szaktudásban sem lesz hiányosság. Mert szaktudás: az bizony kell. Annyira sohasem fejlődhetik semmi ilyen művészettel határos eljárás, hogy egyszerű gépmunkává lehessen. Ugyanúgy, mint ahogy a mesterszedőnek, színnyomtatónak avagy szín-edzőnek elsőrendűt akar produkálni: ugyanúgy – bármennyit fejlődjön is még a mélynyomtatás – az edző szaktudása és szépérzéke mindig egyik fő-fő feltétele marad a munka sikerének. Tehát szakkönyvet neki és szakkönyvet a gépmesternek, hogy az is fejlődhessen és a jól sikerült formát jól is nyomtathassa ki, sőt hogy az esetleg nem egészen jól sikerült formából is tudjon elfogadhatót készíteni.

Hamagarszakmunkásaink modern gépeket és segédeszközöket kapnának: fölvehetnék a versenyt bármely nagy külföldi üzemmel. Az elavult gépeket modern és jól bevált gépekre kellene átcserélni, nem pedig a külföldi üzemek nem kifizetődő, kihasznált, nem sikerült gépeit átvenni, mert hiszen ha ezek olcsóbbak is, de – ódságuk miatt – tökebefektetésre nem eléggé alkalmasak.

A külföld ezt belátta és kicseréli a hasznos nem hajtó berendezkedést. Hisz már túl vagyunk az első lépéseken. Már minden nyomdagépgyár gyártja a praktikusnál praktikusabb mélynyomató gépeket, mégpedig minden kívánságot kielégítően.

A végnélküli papirosról nyomtató rotációs gépeink szinte már tökéletesek is. Van azokon minden, amit csak kívánni lehet: különféle szárító berendezések, tekercscserélő, toluol-emésztő készülék, festékadagoló, keverő, sőt spriccelő is. Érdekes tény, hogy egyes külföldi üzemek visszatérnek a könyvnyomtatással kombinált mély-

nyomtatásra. Angliában most az elmúlt évben fölállítottak egy ilyen rotációs gépkolosszust, mely 19.5 m hosszú, 12.5 m széles, 4.3 m magas és két részből áll: az egyik rész három mélynyomató és négy magasnyomató hengerrel nyomtat, s beállított méretű hajtogató és drótfűző készülékkel van ellátva; a másik fele négy mély- és négy magasnyomató hengerrel, de a beállított méretű hajtogató készüléken kívül még változtatható méretű hajtogató készülékkel is el van látva. A két rész összekapcsolható.

Atöbb szint nyomtató mélynyomató rotációs gépek már nem számítanak újdonságnak; használhatóságuk azonban az elmúlt év folyamán óriási mértékben fejlődött a különféle praktikus találmányokkal és a sebesség növelésével. Ellenben érdekes újdonság többek közt a König és Bauer gyárának „Egri” nevű négy szint és hátsó oldalt nyomtató, ívek nyomtatására való gyorsajtója. Az első szín nyomtatása után egy nagyméretű nyomóhenger veszi át az ívet és a következő három szint reá nyomtatja. Időt hagyva minden ívnek a száradásra, összegyűjti az íveket, addig el nem engedve, míg a négy szín készen nincs. Onnan átvizsgálja az ívfogók a hátsó oldal nyomtatására, majd végül a kirakó szerkezet – hogy jobban lehessen ellenőrizni a nyomtatást – két helyre is rakja ki az íveket. Az egyik kirakóasztalra az első, a másikra a hátsó oldallal fölfelé. Érdekes és praktikus gép; kár, hogy nálunk nincsen reá való munka, s azért magyarországi üzem számára nemigen volna kifizetődő a fölállítása.

Vannak azonban olcsóbb, de jó ivnyomtató más gépek is, minden méretben, minden igényt kielégítőek, csak szakemberekhez kell fordulni és esetleges vásárlás előtt az ő véleményüket is kikérni. Az óránkénti 6000 példányszámot már igen sok gépgyár garantáltan eléri, sőt túl is haladja gyártmányával. Az új rotációs rendszerű mélynyomatógépek pedig 12.000-en alul nem is igen adják.

Végezetül még csak néhány szót: véssük emlékezetünkbe, hogy jó munkát csupán jó anyaggal, jó berendezkedéssel, de főként jó szakképzettségű, a hivatásukat megbecsülni tudó lelkes szakmunkásokkal érhetünk el. A sokszorosítóiparnak vannak olyan területei, amelyek a munkás részéről is holtig tartó szorgos tanulást, tudományos és esztétikai irányban való továbbképződést, hosszas és alapos gyakorlatot kívánnak meg s amely területeken nem lehet a nehézipar jelszavát, a néhány hét alatt „betanított” munkásokkal való dolgoztatást még

csak elképzelni sem. E területek egyik legjelentősebbike a még gyermekkorát élő, de máris csodálatos teljesítményekre képes mélynyomtatás. Ifj. Novák László.

A szedőgép helye

Ide tegyük ni! – mutat rá a nyomda-vezető a helyiség egy sarkára, amelyet ő nagyon alkalmas helynek talál, mikor a szerelő megkérdezi tőle, hogy hová állítsa a szedőgépet. És mintha csak egy regális ide-oda helyezéseről volna szó: a szerelő már hozzá is kezd és fölszereli a szedőgépet a – padozatra. Esetleg a gép alá szegel egy bádoglemezt, vagy még azt sem. Pedig tudnia kellene, hogy a padozat alatt salak vagy homok van, amiknek a teherbírást illetően semmi ellenállási képességük nincs. A szedőgép kis területéhez viszonyítva nagyon súlyos alkotmány; úgy 15–18 mázsát nyom. Ez az ő holt súlya, de van neki eleven súlya is. A motor hátrafelé húzza, a kazán előre nyomja, az erős kizáró rugók felfelé szorítják, a sok rugó, körhagyó és emeltyű egy pillanatra sem hagyja nyugalmi állapotban. Bár bizonyos, hogy a szedőgép deszka-padozaton is működik, de ez nem azt bizonyítja, hogy használna neki, hanem inkább a szedőgép kitűnő fölépítése mellett szól. A bizonytalan alapú deszkapadlón tántorog a gép és természetes, hogy vízszintes elhelyezésről ebben az esetben szó sem lehet.

A gépek ilyen kezdetleges elhelyezésénél nagy szerep jut annak a ténynek, hogy az üzemek jórésze bérelt helyiségben van és nem akarják a drága padozatot felszaggatni. Ez az érv nem lehet döntő fontosságú egy üzemfölszerelésénél, különösen a drága szedőgépénél, mert annak egy négyzetméternyi szilárd alapterület is elég. De nem okvetlenül szükséges betónalap sem, bár ez természetesen jobb volna. Az alapozást lehet téglából is elkészíteni, úgy hogy amiatt a padozat nem rongálódik meg. A padozaton egy méter alapterületen ki kell vágni, a homokot vagy salakot eltávolítani és helyét téglázva, malterozva kitölteni. Ha ez az alap nem nyúlik a padozat fölé, úgy rá lehet szegelni a kivágott részt, mely esetben a padozat síkjában semmi változás sem történik. Természetesen az alapnak vízszintesnek kell lennie, mert ez nagyon fontos.

A szedőgép elhelyezésekor nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy annak környéke jól szellőztethető és természetesen világos is legyen. Juhász B.

Duplex-autotípiák nyomtatása

A duplex-autotípiák a fotokemigráfiai iparnak olyan része, mely a legnagyobb fokú szakértelmet és művészi fölfogást követeli attól, aki a művelője óhajt lenni. Az elnevezése tulajdonképpen onnan ered, hogy egy képről két fölvételt készítenek, azonban az egyik fölvételnél – annál, amelyik világosabb színnel lesz nyomtatva – a raszterhálózatot bizonyos fókig elfordítják, hogy a raszterpontok ne egymásra, hanem egymás mellé kerüljenek és ennek következtében a kontúrlemez mellett a kellő árnyékolást megadják. Ezáltal az átmenet a sötét és világos részek között lágyabb, finomabb lesz és a kép nyugodtabb, előkelőbb hatást nyer. Ez a tény a modern nyomtatástechnikát is olyan föladat elé állítja, mely nagyban eltér a mindennapi nyomtatástechnikától és tőlünk is megköveteli az anyagösmeretet; művészi fölfogásunkat és esztétikai tudásunkat pedig szintén próbára teszi.

Még mielőtt továbbmennénk, tisztázzuk azt a kérdést: tulajdonképpen mit is értünk a nyomtatástechnika kifejezés alatt. Ugyanis ha szigorúan és szószerint értelmezzük ezt a kifejezést, akkor ez nem jelentene egyebet, mint szigorúan a nyomtatás tényét. Tekintettel azonban arra, hogy ez csupán a pusztán tény, az elbíráásnál nem csupán ezt a pusztán tény értjük, hanem azt is, ami ahhoz szükséges, hogy ez a pusztán tény simán és fennakadás nélkül menjen végbe, tehát magához a nyomtatás tényéhez szükséges előkészítést is, úgymint a henger vagy tégely borítását, az egyengetést, a regisztert, a színek sorrendjének meghatározását, amihez önkéntelenül hozzátartozik a színkeverésnek egy bizonyos módja és technikája is. Mindehhez hozzájön a papiros minősége, illetve legelső sorban is ezt vesszük tekintetbe és csak azután igazodhatunk el a többi dologban. Mindezeket összefoglalva, ha egy kép bizonytalan, a helytelen vagy fölületes egyengetés következtében szakadozott, esetleg a túlsok vagy túlkeves festéknek az adagolása következtében sötét, illetve kifejezéstelen, ha a papirosnak és a festéknek az egymáshoz való viszonya nem jó: mindez a nyomtatástechnika meghatározása alá tartozik, amelynek körén belül szakértelmileg kell megállapítani, hogy tulajdonképpen melyik rész okozza a zavart és ami miatt nyomtatástechnikai szempontból az egész kifogásolható.

A duplex-autotípiánál, mint két színnel nyomtatott képnél, annak ellenére, hogy az

egyik szín a kontúr színjénél rendszeren sokkalta világosabb, némely esetben pedig alig látható: mégis a regiszter az, melyre a legnagyobb gondot kell fordítani, mert legelső sorban ettől függ az egész képnek a kifejezése. Ezért már a klisék megrögzítését is a legnagyobb gonddal kell végezni; ez történhetik fán, vastalpon, melybe lyukak vannak fúrva és ezekben fabetét nyer elhelyezést, hogy a klisé szögek segítségével oda lehessen erősíteni. E vastalpak természetesen nem lehetnek nagyobbak, mint amekkora a klisé nagysága, hogy a regiszter beállításakor mindegyiket külön-külön is lehessen igazítani, mert ez idő szerint még nem rendelkezünk olyan készülékkel, amelynek segítségével a többszínű lemezeket egymásután egy és ugyanarra a helyre tudnánk megrögzíteni, éppen úgy, mint a cinkográfus sem képes biztosítani a többszínű lemezeknek egyforma és hajszálnyira pontos körülgyalulását.

Mindenesetre ha a lemezeket fatalpakról kell nyomtatni: a cinkográfussal előre kell közölni, hogy a lemezeket csak két szöggel erősítse a fához, hogy az alulról való egyengetés esetén könnyen le tudjuk róla venni.

A modern nyomtató technikánál a regiszter biztonságának szempontjából ez a két eljárás a legelfogadhatóbb, vagyis ha a lemezeket kisebb szegek segítségével lerögzítjük. A két eljárás közül természetesen a vas alátétnek kell megadni az elsőbbséget, mely bizonyos helyeken és kisebb felületen fabetétekkel van ellátva. Ez vonatkozik úgy a soregyen beállítására, mint pedig a szó szerint vett nyomtatás lebonyolítására is.

Ezen a két alapon kívül használatba lehet venni a bizonyos nagyságú darabokból összeállítható tiszta vasalátéteket is, föltéve természetesen, hogy azoknak mind a négy sarkára szilárd kampós darabokat tudunk elhelyezni. Ebben az esetben az alapoknak a legpontosabbaknak kell lenniök s különösen arra kell ügyelni, hogy kisebbek ne legyenek mint a lemezek, mert ellenkező esetben a forma szorítása következtében a lemezek fölfelépüposodnak s a legnagyobb kellemetlenséget idézik elő. Ugyanakkor arra is nagyon kell ügyelni, hogy az alapokat nagyobbra ne állítsuk össze, mert ez viszont a lemezeknek az elcsúszását idézi elő és regiszteri különbsétekben jut kifejezésre, aminek a legnagyobb hátránya abban van, hogy ezek a különbsétek egyenlőtlenül jelentkeznek, mert a lemezek az elcsúszása fokozatosan történik, esetleg ideoda mozog. Ezekhez a természetű munkához az olyan alapokat, melyekre a lemezeket csavarokkal lehet odaerősíteni, különösen

gyorsajátón ne használjunk, mert ez biztosan makulatúrát von maga után. Ezek a csavarok ugyanis nyomtatás közben meglazulnak s így a lemezek fokozatosan el-eicsúsznak. A formazárást mindenkor úgy kell végezni, hogy minden lemezt külön-külön lehessen igazítani. Az oldalak közé már a formazárás alkalmával negyed- és nyolcadpetites térzőket helyezünk el, úgyszintén kartonc síkokat is, hogy a regiszter-igazítás annál könnyebben történhessen meg. A formát minden felnyitás után egyforma erősen zárjuk és lehetőleg csak egy oldalra. Abban az esetben, ha formazáráskor a formazáró keretnek a középső léccét is használjuk, regiszter-igazításnál nem elégséges csak azt az oldalt felnyitni, amelyben az igazítandó lemez foglaltatik, hanem a másik oldalnak a felnyitása is elkerülhetetlen, mert különben az egész forma arra az oldalra szorul, amely föl van nyitva, ezért az összes lemezeknél regiszteri különbsétek állnak elő. Ebből a szempontból leghelyesebb az ilyen formákat a formazáró keretnek csak az egyik oldalára szorítani, a középléccet pedig használaton kívül helyezni.

A gépnek az előkészítését ott kezdjük, hogy legelső sorban a nyomóhenger borítását hozzuk rendbe. Ha agyonhasznált borítás van a nyomóhengeren, akkor azt teljesen újjal cseréljük ki, mert a horpadásokat nem tudjuk úgy alátrakni, hogy a benyomott helyeken ne lehessen észrevenni az alátrakás helyeit. Tekintettel arra, hogy az ilyen természetű munkák csak abszolút erős gépeken nyomtathatók kellő sikerrel, a nyomóhengernek a vastagságához képest egy vagy két síma kartont teszünk arra, amit egy középerős famentes ívvel feszítünk le és leragasztás után szivaccsal megnedvesítünk. Amíg a nedves ív megszáradt, addig a kivezető hengert bevonjuk középerős üvegpapírossal, úgyszintén a kirakópálcákat is üvegpapírossal vonjuk be és a zsinórokat újjal cseréljük ki. A kirakópálcákat leghelyesebb úgy bevonni, hogy azokra először egy erősebb papírosból lehúzható tokot készítünk és annak a két oldalára ragasztjuk az üvegpapírost, hogy ha nyomtatás közben az egyik oldal festékkel teletömődne, akkor azt csak megfordítsuk és nyomtathassunk tovább. Mindamelllett a kivezető zsinórokat, valamint a kirakópálcákat olyan helyre helyezzük, ahol nem érintkeznek az ívnek azon részével, ahol nyomtatás van.

Az ívfogókat és illesztékeket az ív nagyságának megfelelően helyezzük el és nagy gondot fordítsunk arra, hogy az ívfogók egyforma erősen fogjanak és az illesztékek egyenesen álljanak, hogy az ív jól megfele-

kühdessen rajtuk. A szélső illesztékektől az ív széléig és az ív szélétől az oldalsó illesztékig pontosan egyforma távolságnak kell lennie, vagyis pontos derékszöveget kell képezni.

Tégelyes sajtónál ugyanezt cselekedjük. Tégelyborításul hármastartó veszünk, melyre egy famentes ívet húzunk és azon a helyen, ahol az ív be lesz csípve, erős ragasztóval bekenjük, száradás után pedig az ívet szivaccsal megnedvesítjük. Célszerűbb, ha a kartónt akkor tesszük az ív alá, ha az már megszáradt.

Az egyengetés aszerint történik, hogy a klisék egyedül állanak-e, vagy a szöveg közé vannak-e szedve. Az azonban minden esetben fontos, hogy a lemezeket, illetve ezeknek a fáit előre rendbe hozzuk és a szükséges levonatokat is elkészítjük, törtéjük bár az egyengetés kézi vagy mechanikai úton. Egy azonban bizonyos: akár kézi, akár mechanikai egyengetésről van szó, egy egyengetést okvetlenül a lemez alatt alkalmazunk, szigorúan betartva a sorrendet, vagyis azt, hogy mire a forma a zárólemezre kerül, az egyengetés a lemez és az alátét között legyen elhelyezve.

A forma beemelése után egyszerű fekete festékkel készítünk egy levonatot és az egész egyengetést ezzel a festékkel véghezvük, tekintet nélkül arra, hogy a világosabb vagy a sötétebb színt nyomtatjuk-e előre. Ez azért fontos, mert így sokkalta könnyebb az egésznek az áttekintése.

A nyomóhengeren történő egyengetésnek a legnagyobb körültekintéssel kell történnie és az aláakásokat selyempapírossal végezzük. Ennél vastagabb papíros áthordást von maga után a klisé ama részeire, ahol a nyomtatás különben kifogástalan volna. Egyébként az egész egyengetési műveletet az szabja meg, hogy műnyomó-, kromó- vagy fénytelen kromópapírosra történik-e majdan a nyomtatás. A fénytelen műnyomó- és kromópapírosoknál teljesen elégséges egyetlen kézi vagy mechanikai egyengetésnek a lemez alatt való alkalmazása. Még a különben nehéz kezelésű matt

kromópapírosoknál is megfelel ez a megoldás, azzal a különbséggel, hogy vastagabb papírosból készítjük azt el.

A legújabb speciális kliséknél, melyekről az úgynevezett természetes papírosra olyan szép eredménnyel nyomtathatunk, teljesen megfelel az alulról való egyengetés. Általában a kivágásoknak a nyomóhengeren való alkalmazása túlhaladott megoldásnak tekinthető, különösen azért, mert a legmodernebb klisékészítési módok útján olyan kliséket bocsátanak ma már rendelkezésünkre, melyek feleslegessé teszik a sok komplikációt magában rejtő felső egyengetést. Az egyengetés után, amikor már a revízió is elkészült, a gépet annak rendje és módja szerint lemosatjuk.

Hogy mily festékkel nyomtatjuk az első, mondjuk világosabb színt: azt már az egész munkának a megkezdése előtt kellett meghatározni a kép jellegének megfelelően. Úgyszintén annak a meghatározása is erre az időre esik, hogy a világosabb vagy a sötétebb színt óhajtjuk-e előre nyomtatni. Tulajdonképpen a szín és festék meghatározásától függ a képnymtatás esztétikai része. Például nyomtathatjuk a világosabb színt előre és ahhoz kremsi fehéret és lenolajkencét veszünk, a kontúrt pedig rendes illusztrációs festékkel nyomtatjuk. De nyomtathatunk erre matt illusztrációs festékkel is, aminek következtében szénrajzszerű jelleget kap a nyomtatás. Abban az esetben, ha a kontúrt nyomtatjuk előre: a világos színt transzparens- vagy keverőfehérrel keverjük meg, ellenkező esetben a világos szín a kontúrt bizonyos mértékig befedi és kellemetlen hatású lehet. Ilyen esetben – ha a kontúrt illusztrációs fénytlen festékkel nyomtatjuk és a világos színt transzparens- vagy keverőfehérrel kevertük – a nyomtatunk gyenge, diszkrét fényt kap csupán, mert a transzparens- vagy keverőfehér az illusztrációs fekete festéknek az erős fényét tompítja és kellemesebb hatást idéz elő. Viszont ha a kontúrt matt fekete festékkel lett nyomtatva, akkor – ha arra transzparens- vagy keverőfehérrel kevert festékkel nyomtatjuk a világosabb színt – az szintén diszkrét, kellemes hatású fényt fog nyerni, ami a szemet megnyugtatja.

Teljesen matt hatású lesz a kép akkor, ha a kontúrt akár illusztrációs fénytlen festékkel, vagy matt feketével nyomtatjuk és ehhez a világos színt matt pasztával keverjük. A matt pasztának ú. n. „színtelen”-nek kell lennie, hogy esetről esetre saját magunk tudjuk kikeverni a kívánt árnyalatot. Ennél az eljárásnál nagyon kell ügyelni arra, hogy a kívánt színt teljes pontossággal, nánusznyira kever-

jük meg és hogy a legminimálisabb festékezéssel nyomtassunk, mert ha csak egy gondolattal több festéket adagolunk, mint amennyit a mattolinnak a természete megenged, nyomtatunk foltos lesz. Ez az anyag ugyanis csak a legminimálisabb festékezést tűri.

A duplex-autotípiák nyomtatásakor a sötétebb és világosabb színt sok esetben két komplementér, vagyis egymást kiegészítő színből válogatjuk össze; így például világosabb színül sárgásnarancsot, a kontúrhoz violát veszünk. Ilyenkor az eredmény igen kellemes barna szín lesz, finom sárgás árnyékolással. De körülmehetünk a színkorong összes komplementér színein: mind más-más eredményt fog adni.

Előfordul olyan eset is, mikor egyetlen kliséről kell két színt nyomtatni. Ilyenkor a leghelyesebb, ha a sötétebb kontúrszínt nyomtatjuk előre és a világosabb színt utólag, olyanformán, hogy a zárókereten kívül egy középvastagságú papírost teszünk és az oldalmértéket szintén olyan vastagsággal eltöljük. Ha a képnek a karaktere megengedi: világosabb színnel a klisé világosabb részeit kivágjuk, hogy azok csak gyengén nyomtatódjanak.

A duplex-autotípiák helyettesítésére szolgálhatnak az ú. n. duplex-festékek, melyeknek az a tulajdonságuk, hogy száradás után egy, az alapszínnek megfelelő világosabb mellékszín fejlődik ki belőlük. Ezeket szintén matt és fénytlen állapotban kaphatjuk a festékgyárakban. Használatuk körülményes és nagy gyakorlatot követel, mert a festék adagolásától függ az eredmény. Ugyanis ha kevés festékkel nyomtatunk: akkor a mellékszín nem fejlődik ki eléggé; ha pedig ellenkezőleg, több festéket adunk, mint amennyit a kép követel, akkor a mellékszín túlzottan érvényesül, ami az összhatás rovására megy.

Máskülönben ezekkel a festékekkel nagyon szép eredményeket tudunk elérni, ha a festék és a papíros összeválogatásakor gondot fordítunk arra, hogy fénytlen kromópapírosra mindenkor fénytlen duplex-festéket használjunk és a fénytelenhez megfénytelen. A fénytlen duplex-festékkel nyomtatott képet úgy tesszük fénytelennek, ha egészen világos mattpasztával átnyomtatjuk, esetleg a mellékszínnek megfelelően színessé tesszük. Az eredmény ilyen esetben is a legjobb.

Matt nyomtatásokat úgy teszünk fénytlennek, hogy száradás után színes vagy színtelen lakkal átnyomtatjuk. A lakknak előnye, hogy minden festékhez alkalmazható, tekintet nélkül a festék alapanyagára. Laupál Antal.

LUTZ LAKK- ÉS
FESTÉKGYÁR RT
BUDAPEST XIV, ÖRNAGY UCCA 4. SZ.
TELEFONOK: *297-229 (SOROZAT)

Kő- és könyv-
nyomdai fekete és min-
denféle színes festékek,
rotációs és guminyomó festékek stb. stb.

BEJ.
VÉD-
JEGY

Évkönyvpályázatunk

Az idén nem a legjobb kilátások mellett íródott ki a Könyvnyomdai Munkások Egyesületének ez a szép pályázata. Fülünkben az édesanyját visszaszóró Felvidék panaszja, keblünkben a visszaszerzést követelő hazafiúi érzelmek minden mást háttérbe szorító ereje, körülöttünk fegyverbe lépő kollégáink lábadobbanása – közel 400 anyaegyesületi tagtársunk indult harcos elhatározással észak felé, köztük egész sora a pályázatokon rendszeresen résztvevő kollégáknak is – bizony, az utóbbi két-három hónap bármennyire fölemelő is volt nemzetünk történelmi szempontjából, a műzsáknak nem nagyon kedvezett.

Amint a pályázat eredménye mutatja: az utóbbi hetek izgalmi észrevehetően befolyásolták az itthon maradt kollégáinkat is. A pályázatok mennyisége (45 db) és kivitelezése – 13–15 munka kivételével – bizonyos fokú lelki izgalmat tükröz vissza. Reméljük azonban, hogy ez a jelenség nem lesz tartós és már a legközelebbi alkalommal fokozott munkakedvet állapíthatunk meg a tervező szaktársainknál.

A beérkezett tervek közül mesterkéletlen eleganciájával az élre került a „Szolid munka II.” jelzésű pályamű, amely a 40 pengős első díjat szerezte meg tervezőjének: Kurcsics Ernőnek. A többi díjat illetően úgy határozott a bizottság, hogy nem klasszifikál, mivel a döntőbe bejutott négy munka értékében csak csekély árnyalatbeli differenciák vannak és ezért egyformán: 15–15 pengő jutalomban részesít azok beküldött Groszmann Tivadart (Miskolc), Kondor Árpádot, Kotaszek Sándort és Ifj. Sütő Lászlót. Résztesebb bírálatot a következőkben adunk:

„Alexander.” A kiindulás (az alap) elhibázott, tehát nem sikerülhetett a felépítés sem.

„Ambíció I–II.” Mindkettő ügyes kéz munkája. Az első bámulatos türelemre vall, amennyiben a foltok, számok és a betűk színes papírosból vannak kivágvá és egymásra ragasztva. Jól sikerült munka, csak a szövegfoltt kissé felcsúszott, de e kis hibájától eltekintve, jutalomra érdemesnek találtatott. A II-es számmal jelzett hibája a „palatábla” utánzása. A fekete alapon való tervezést minden egyes esetben kerüljük el, mert ez – gyászos hatásánál fogva – nem nagyon alkalmas könyvfedélre.

„Borgisz 5.” Ritmikus, de széteső munka.

„1939. X.” E munka rajzolója engedje meg, hogy felhívjam a figyelmét arra, hogy aki a Gutenberg-fejet és a kezét oly nagy rutint elérülő módon kivitelezte, ami egy grafikusművésznek is dicséretére válna, az nem esik abba a hibába, hogy a szöveggel így mostohán bánjon el, amint itt történt, de nem esik abba a hibába sem, hogy a kezét oly nagyra rajzolja a mesterünk fejéhez viszonyítva, hogy az fedi Gutenberg apánk fejét szőröstől-bőröstől, illetve a sapkája csúcsától a szakállá végéig. (Ez egy normális kézfejnek majdnem a kétszerese.) Tegye a kezét a szívére kedves szaktársam, amint pályamunkáján ezt „öregapánk” is cselekszi és súgja meg saját magának – hogy ne halja senki – e kérdésünkre a választ: eredeti-e az fej és kéz?

„Fecske I–V.” A tervezőnek egyik munkájára sem lehet ráfogni, hogy rossz volna, de már sikerültebb megoldásokat is láttunk és várunk tőle. Legjobb a II-es elzésű, amely a jutalmazottak közé került.

„Fortuna A. I.” Túlságosan primitív mindkettő! Ezekben bizony a Fortuna sem segíthetett. Kitartó tanulás után megjön az eredmény is.

„Gutenberg I.” Háttérben hatalmas nyomdászjelvény, középen Gutenberg egész alakja, az előtérben a szöveg; elrajzolástól mentes, kiváló rajztechnika, harmonikus, bár kissé hideg színezés jellemzi ezt a „művet”. És dacára annak, hogy a formátumot szélességben három ciceróval túlhaladja: megérdemelne még az első díjnl is nagyobb „speciáldíjat” is, ha hinnünk tudnánk az eredetiségében, mert – a griffünk csipje meg – régen látott emlékeket idéz fel ez a pályamunka.

„Január–December.” Egy tervezőtől tizenkét darab munka, melynek mindegyike inkább ötletföljegyzés, mintsem komoly pályamunka. Akad azonban e gyorsvázlatok között több figyelemreméltó is, amelyeket elfogadhatóvá fejleszthetett volna a készítője, ha pályázatunkat komolyabban veszi s az egyes darabok elgondolásához több időt engedélyez saját magának.

„Jövő II.” Csak előre, amint a griff halad – most még gyenge – pályamunkáján és jövőre jobbat alkot.

„Konzervatív.” Színgetje érdekes, csak a betű feje hiányzik. Szövegmegoldás gyenge.

„Misi.” Hol a vertikális tengely? Bár igyekezett tervek labilisságát a felső keresztvonallal ellensúlyozni, mégsem sikerült.

„Nebuló.” A többi közül igénytelen egyszerűségével, vagy tán ép ezért, szintén a díjazottak közé emelkedett.

„Olympus I–II.” Amilyen kedves és megkapó az első, annyira nyugtalan, tömölt a kettes számmal jelzett. Mindkettőnek kivitele precíz munka. Az első monumentális színgetmegoldásával jutalomban részesült.

„Pitypang.” Pongyola a kivitel, mert sohasem a beküldendő eredetén kísérletezünk átragasztással, hanem a vázlatunkon egyensúlyozzuk ki munkánkat. A középrész „majdnem” sikerült.

„Remény 1–5.” Most még reménytelen, de ha igyekezik szorosabb barátságot kötni a rajzolószerzőkkel és van akarata, akkor – de csak akkor – a reménye teljessülhet.

„Stílus.” Az elgondolás jó, a kivitel kissé gyenge. Sok szorgalommal, a lerajzolandó tárgyak éles megfigyelésével értékesebbet is alkothat.

„Szolid munka I–II.” Felépítésével, finomságával a II. jelzésű sokszorosos felülmúlja az előbbit. Kiválóságával sikerült valamennyi pályázat közül az első díjat elnyernie. Gratulálunk!

„Vidék: A, B, C.” Szép a jó szándék, de ennyire primitív munkát mégsem szabad beküldeni. Tanuljon a Grafikai Szemle mellékleteiből.

„Z. A. U. 1–2.” Egyszerűbb elgondolással kevesebb munkát és nagyobb hatást érhetünk el. Kun Mihály.

Följegyzések

Az új esztendő alkalmából

a Grafikai Szemle szerkesztőbizottsága szeretetteljes üdvözlét küldi összes olvasóinak s munkatársainak, kérve őket, hogy a jövőben is tartsanak ki a szakkultúra amaz elvei mellett, amelyeknek lapunk a hivatott szószólója s magyarázója.

Pályajubileumok

Néhány esztendő óta egymást érik ezek. Pedig az öreg kollégáink által végzett munkemennyiséget nem szabad ezzel a mértékkel mérnünk, mint a mostani fiatalokét. A régi világban hosszabb volt a munkaidő: Budapesten jobbra kilenc óra, de a vidéken csekély kivétellel mindenütt tíz óra volt napjában. A munka intenzívtársa sem igen maradt a mostani mögött; a testi szervezetet annyira megviselő kompressz szedés volt ez uralkodó, sőt némely lapnál valamikor deputátumot szedtek. A különórászás ma ritka dolog, herminc-negyen év előtt ügyszólva mindennapos volt. Bizony, szociálhigiéniel tekintetben is valóságos csoda, ha a régi, annyira károsított kollégáink egyike-másika jó egészséggel érte meg ötvenesztendő pályajubileumát.

Laptársunk, a Typographia esetről esetre érdeme szerint méltatja jubiláló öreg kollégáink sorsát, múltját, élete-tevékenységét, s így minékünk nemigen lehet föladatunk a jubileumokról való bővebb megemlé-

zés. Ez mintegy ismétlést jelentene az amúgy is szűk terjedelmű két lapban. Be kell érünk tehát azzal, hogy a legközelebbi múlt pályajubileumai közül csupán kettőt regisztrálunk most név szerint. Az egyik volt Wellisch Gézáé, a Gépmeister-Egyesület évtizedek óta tevékeny kitűnő elnöke, akinek működése mindenkor üdvös és közvetlen hatással volt szakkultúránk ügyére is, a másik pedig Schmidtmeyer Vilmaé, aki, mint a szaktársnők képviselője, vagy negyven esztendeje szintén ott van a fórumon. A nyomdász munkásság közelmúltjában történelmi egyéniség mind a kettő, s mindazokat a meleg méltatásokat s lélekbeli fakadó jókívánásokat, amelyeket a Typographia ez alkalommal elmondott: örömteljes szívvel magunkévá teszünk mi is.

Az újévi üdvözlőkártyák

körül folyó nemes verseny jelentőségét fölfogva, az idén is behatóan igyekeznünk e modern tipográfiai műfaj újszülötteleivel foglalkozni. A teljesség okáért kérjük azonban érdekelt kollégáinkat: ne mulasszák el kártyáiknak a Grafikai Szemle részére való beküldését. Mindeme küldemények később kiállításra is kerülnek, majd pedig a Nyomdászati Archivum anyagát fogják gazdagítani.

Mellékleteinket

most is a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképzőjének lelkes gárdája állította elő. A tervező és metsző neve minden egyes nyomtatványmintán rajtaolvasható. (A fedőlap tervezője – miként azt lapunk más helyén meg is írtuk – Csöndör György kollégánk volt.) Az összes mellékletek, valamint a boríték nyomtatásait különben a Világosság-nyomda végezte, gépmestereinek jeles szakavatottságával.

A mellékletek s a boríték tervezését illetően a Grafikai Szemle szerkesztőbizottsága és művész kollégiuma szóhoz kívánja juttatni a tipográfiai szépért lelkesedő ama kollégáinkat is, akik nem tartoznak az egyesületi továbbképző valamelyik tancsoportjának a kebelébe.

Szinte fölösleges is ezt újra meg újra hangoztatnunk, hiszen volt már erre példánk elég. Lapunk mindamelllett fölkéri a továbbképzőn kívül álló szedő és gépmester szaktársainkat is, hogy ha valamely olyan tipográfiai művet – vázlatot vagy nyomtatványt – készítenek, amely megítélésük szerint alkalmas volna a Grafikai Szemle mellékletéül: küldjék be ezt a lap szerkesztőbizottságának, amely az illető mű instrukcióv hatását mérlegelve, a szükséghez képest megteszi a további lépéseket.

Grafieska Revija

Csodálatos szép köntösben látott napvilágot jugoszláv kollégáink ilyen című szakfolyóiratának legújabb száma. A füzet Ljubljánban (régij nevén Leibach) készült, s oktató célja mellett a szlovén nyomdászat

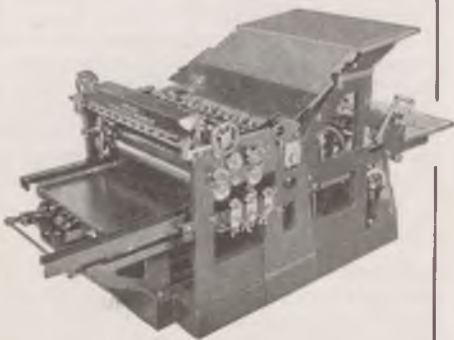
TÓT LÁSZLÓ
KÖNYVKÖTŐ

BUDAPEST VI, DESSEWFY UCCA 43
TELEFONSZÁM: 125-446

Könyvkiadói tömegmunkákra
évrnafűzőgépekkel
berendezkedve!

RÓNA JÓZSEF

GÉPÉSZMÉRNÖK GRAFIKAI GÉPMŰHELYE
BUDAPEST VI, DÉVAI UCCA 21. SZ.
TELEFÓN: 292-689

Gyárt: „Express” 52x72 cm-es és „Express-Front” 54x76 cm-es gyorsajátót 4 görgőpályával, 3 felhordóhengerrel, rügös ívfogókkal. Amerikai sajtót, szedéssorvágó-gépet, leházóajtót, formaszállító-kocsit javít, átalakít, átszerel: nyomdai, szedő-, könyvkötő- s vonalozógépeket. Autogénhegesztés.
KÉPVISELET: KLEIM ÉS UNGERER, LEIPZIG:
ÖNMŰKÖDŐ BERAKÓSZERKEZET STB. STB.

színvonaláról is igyekszik meggyőző képet adni. Ez is az is kitűnően sikerült. A jól megillusztrált hatvannégy szövegoldalon kívül egy sereg képes melléklet is van a lapban: offsetek, litográfiai, háromszínes nyomatok meg mélynyomatok is. Egy a régimódi gaucsolást ábrázoló eredeti fametszetet jól mutattunk; sikerült művészi munka. A ljbüblanai kollégák büszkéek lehetnek teljesítményükre: szaklapjuk – bár ritkán jelenik meg – elsőrendű a maga nemében.

Lemezmaratás

A maratás művelete a nyomdaüzemben sem ismeretlen valami, mert hiszen klórral való maratás útján készíthetjük illusztrációink kretás egyengetőlapjait, ugyancsak klórral marathatjuk Maser-lemezeinket, amilacetáttal vagy amilalkohollal a celluloidlapra átvitt vázlatainkat, de a maratásnak különösen nagy és döntő szerepe van a rendes kliséink előállításakor. Itt többnyire cink a maratásra kerülő anyag, bár köztudomású dolog, hogy klisék készítésekor a kemigráfus nincs pusztán a cink használatához kötve s hogy a maratási eljárás bizonyos megváltoztatásával egyéb fémekből is csinálhat kliséket. A cink alkalmazása főleg gazdasági okokból terjedt el oly széleskörűen, de bizonyos esetekben lehet szó sárgarézről, acélból, vörösrézről, ezüstről s egyéb fémekből való klisékről is. A képek a fémlemezre való átvitele ilyenkor éppen úgy történik, mint a cinklemez használatakor, a marató folyadék azonban esetről esetre más. Sárgaréz-klisék készítésekor például némi vörösrézvitrióval kevert tiszta salétromsavat veszünk, de jó a 4 rész füstölő salétromsavnak és 8 rész víznek összetétele is. Acél maratására többféle recept is van. Az egyik 10 rész tiszta víz és 2 rész salétromsavat ajánl. A másik ezt az összetételt írja elő: 2 rész sósav, 2 rész víz és 0,30 rész klórantimonoldat. Egy harmadik recept a követ-

kező összetételt ajánlja: 4 rész koncentrált ecetsav, 1 rész abszolút alkohol és 1 rész salétromsav. Ezüstről kliséket most aligha csinálnak, de ha ez a milliomodik eset bekövetkeznék: úgy tiszta koncentrált salétromsavval végeznék a maratást. Vörösréz maratására a következő összetételű szer ajánlható: 5 gramm klórsavas kálit 50 gramm vízben főzéssel feloldunk, majd pedig lehűtve, 37 gramm sósavnak 100 gramm vízben való keverékével összeöntjük. De jó a következő maratószer is: 10 rész füstölő salétromsavat 70 rész vízzel keverünk s ehhez azután 2 rész klórsavas kálinak 20 rész vízben főzött oldatát tesszük. Vannak ezenfelül egyéb maratási receptek is fölös számmal; a praktikumban tetszése szerint választhat közülük az ember. Különböző kemigráfiai műintézetek legtöbbjének megvannak a maguk saját tapasztalatai és gyakorlatuk alapján leszűrődött külön maratóreceptjeik, amelyeket igen gyakran féltett titokként őriznek.

A szedőgép motorja

Bár nem tartozik a gépszedő szorosan vett működési körébe, de mégsem árt, ha a szedőgéppel összefüggő dolgokról minél nagyobb ismeretséggel rendelkezik. A szedőgép éltető lelke a motor. Időnként azt is meg kell vizsgálni, hogy a huzalok körül nincs-e valami rendellenesség és nem piszkolódott-e nagyon. A zsírozásával nagyon csínján kell bánni, mert a motorházban esetleg összegyűlt zsíradék galibát okozhat a tekerésében. Ha ilyet észlelünk, ki kell tisztítani. A szedőgépnek ez a hűsége robotosa nagyon szerény és kevés kezelés mellett évtizedekig is kifogástalanul működik és gyakori megfigyelésem és ellenőrzésem szerint egy óra alatt 225 watt áramot fogyaszt. J. B.

Az egyesületi könyvtár

régi tapasztalt könyvtárosai, Fröhlich Samu és Schaffer Mór átrendezték, megszabadították az értéktelen művek ballasztjától s új, összevont katalógust állítottak össze. A könyvtár kötettszáma most jócskán kevesebb a régiénél – összesen 7000 körül jár –, de benső értéke annál nagyobb. A szakkönyvek száma – a szakfolyóiratokon kívül – vagy 300-at tesz ki. Van közöttük számos olyan mű, amelyet a szakkultúra iránt érdeklődő kollégáink jó eredménnyel használhatnak.

A régi könyvek

Mátyás magyar király Firenzében saját költségén kéziratosmások, miniaturfestőket és könyvkötőket szerződte. Firenze na yon fontos helye volt a könyvnyomtatásnak és a könyvkereskedésnek. Itt adtak egymásnak találkozót a humanisták, olasz és idegen nyomtatványgyűjtők, hogy könyvmásokat és kéziratosmásokat szerezzenek. A papírkereskedő Vespasiano da Bisticci (1421–1498) firenzei író az apátság lépcsője mellett árusította papírosalt, ahol könyvbarátok és tudományos emberek eszmecsereket folytattak és a sajtó alól kikerült új munkákat vizsgáltgatták. A régi Rómában élt kollégáival ellentétben nem gyűjthetett Vespasiano vagyonokat, mert egy 1480-ban kelt okirat szerint egyik férfitestvére a családi tanácsban felpanaszolta, hogy Vespasiano boltja rosszul megy és a kötött ügyletek anyagi eredménye évek hosszú során át a nullával egyenlő. L. D.

Római számok hajdanta

A nyomtatás évét már a tipográfia kezdőkorától kezdve ki szokás tenni a könyveken. A réglek azonban e tekintetben bizonyos változatosságra törekedtek: egyik-másik könyvnyomtató római számokat használt erre a célra, mások az arab számokkal is beérték. Voltak, akik betűkkel vegyesen használták a számokat, voltak ismét, kik az évmegjelölést a maga egészében betűkkel szedték. Hogy ne legyünk hosszadalmasak, e helyütt csak a római számokból közlünk mutatót, ezekből is csak a gyakrabban előfordulókat és mindamellett kevés nyomdász-ember által ismertekre szorítkozva:

VIII vagy IX	9	MCDXCIX	1499
XXXX vagy XL	40	MD	1500
XXC vagy LXXX ...	80	McccciCI	1500
XC vagy LXXXX ...	90	MCDCII	1502
CCCC vagy CD ...	400	M DXLIX	1549
D vagy IO	500	MICL vagy MDI	1550
DC	600	M.D.LIV	1554
DCCC vagy CM	900	∞DLXVI	1566
Mccccxlij	1463	∞DLXC	1570
Mccccxxz	1472	CICIDLxxvi	1576
Mcccc7z	1472	cloloLXXX	1580
Mcccc.II et LXX ...	1472	CICIDXXC	1580
Mccccxxx	1480	CICIXXXVI	1581
MCCCCIIIXXVIII ...	1488	∞DXXCII	1582
Miiilic IIII xVIIj	1488	MCCCCCLXXXIII ...	1583
MCD XCV	1495	CICIDXXCVI	1586
M.VD	1495	∞DXCIIIX	1588
MIIIIJD	1496	CICIDXXCIIIX	1588
MIIIIJD	1497	MCCcx	1590
MIIID	1497	CICIDCC	1700
MCCCCXCvIII ...	1498	CICIDCCLCICIDCCCL	1750
MID	1499	CICIDCCXCIC	1791
McDXcix	1499	CICIDCCC	1800
MccccID	1499	MCCCC	1800
MCCCCXCvIIIj ...	1499	clx.lccc	1800

Ha figyelmesen megnézzük a fennebbi évszámjelzéseket, szinte gondolkozóra kell esnünk azon, hogy miért használták ezeket a régi könyvnyomtatók ilyen talányosan. Biztos választ nem is igen tudnánk a kérdésre adni. Talán még legközelebb járunk a valósághoz, ha az egyes nyomdászok abbeli törekvésében keressük a magyarázatot, hogy munkáikat még a dátum ily jelölésével is megkülönböztették másokétól.

Olvadás közben

Kenyerünk megélhetésünk, kultúrsumjunk egész lelkünkbe, minden csepp vérünkbe belevitte, belenevelte a világgosságot, a haladást, a tanulást, a tudást ragyogóan fényes, minden időkre Irányt mutató, fennem lobogó, a legsötétebb zugokba is bevilágító szövevényeknek: a világhatalmas belűnek igaz, őszinte szeretetét, csodálatát és mélyeséges tiszteletét, mely szorgos munkás-életünk egész folyásán, a nap minden órájában és mindenkor megmutalkozik.

Ha kora reggeltől késő estig, vagy a sors különös akarata folytán kora estétől a rózsaszínű hajnalig ülünk a vaskolléga, a szedőgép tasztere előtt és megfeszített idegekkel, minden figyelmünket az előttünk fekvő munkánkra, annak helyesen, szépen, a tipográfiai szabályoknak megfelelően, művésziességgel való elkészítésére fordítjuk: mennyi szakmásteret, mennyi olvasottságot,

HARTMANN TESTVEREK- „ONYX“

NYOMDAFESTÉKGYÁRA RT.
BUDAPEST VI, FORGÁCH UCCA 19

TELEFÓNSZÁM: 292-074, 298-586

Gyárt mélynyomó-, offset-, kő- és könyvnyomdai, rotációs-, gumi-nyomó-, valamint sokszorosító színes és fekete festékeket.

tudást, odaadást viszünk bele munkánkba, hogy – író és a betű munkása egymásra találva, egybeforrva – a betű tényleg azt a gondolatot fejezze ki, ahogy azt írójának agya kitermelte és útjára indította, hogy tanítson, felvilágosítson, nyissa fel a rosszul látó szemeket, hogy sértsen, bántson, gyógyítson vagy öljön és hamis vágyányokra ne kalandozzon. Mert – azt hiszem – valamennyien tudjuk, hogy egyetlen betű, egyetlen ékezet, egyetlen vessző helytelen alkalmazása, megcserélése vagy rossz helyen való feltevése milyen borzasztó értelemzavart okozhat. A közelmúltban történt ilyen négy esetre is rá tudnék mutatni, amikor egy-egy betű elcserélése, illetve az ékezet megcserélése nyomán milyen botrány tört ki és több szakértünk figyelmétlenségé miatt kenyerét veszítette.

A betű munkásának minden írást érdeklődni kell, semmit sem szabad figyelmen kívül hagynia, pláne ami szakmájával, a betűvel áll összefüggésben. Merő véletlenségből is sokat használhat. Minden erejével azon kell lennie, hogy szakmáját sérelem ne érje.

Szobám csendes, meghitt sarkában szabad időmben olvasgatom lapomat, hogy hírt szerezzek a világ folyásáról. A leggyorsabb hírszolgálat: a rádió nem egészen elégíti ki. Olvasás közben szakmai szempontból is figyelem – egy pár hét óta különösen – a kezemben levő nyomtatványt, az újságot. Egy pár hét óta észreveszem, hogy új helyesírási szabályzatot propagál újságom anélkül, hogy külön beszélné róla. Kijegyeztem egy pár szót a sok közül. Nem tudom, hogy hiba-e, vagy pedig egy új irány kezdi bontogatni szárnyait. Íme csodásmilióban, lábbeltapossa, magukalkotta, koronájávesztetten, ellenségesérzésű, demokratikusszellemeű, felügyelőbizottság. Úgy látom, hogy azokat a szavakat, melyeket azelőtt két szóba szedték a maga természete szerint, most egybe szedik. Rendben van. De úgy vélem, hogy nekünk, akik erről az új útról és irányról véletlenül egy hejtszálpáculmull lemaradtunk, a mi szakmai előjárónk, a mi nagyrabecsült Grafikai Szemlénk kell hogy egy kis útbalgazítással szolgáljon. (Meglesz! Szerk.) A jó pap holtig tanul, a jó pap szeret tanulni, a tanulás nem szegyen. Mi pedig szeretnők tudni, miben áll ez új irány, hogy hozzá tudjunk igazodni. Nem akartam sok helyet igénybe venni, azért is nem jegyeztem ki azokat a nékem különösen szedett szavakat, amelyeket másutt, más újságban nem láttam. Itt láttam két olyan egymásba szedett hosszú szót, melyek természetükénél fogva is kétfelé kívánkoznak és mégis egybe vannak szedve. Van a mi táborunknak több olyan nagytudású szakembere, ki, amennyiben itt felhívom rá a figyelmét, egy külön kis értekezést tarthatna mi nekünk a dolog mibenlétéről. Mi is haladni óhajtunk az észszerűen, okosan, tiszta fejjel haladókkal és semmi esetre sem óhajtunk az új útról lemaradni, ha tudjuk, hogy miért helyes az új útszakasz megnyitása és az új úton való menetelés. Ha szakmánk javát szolgálja vagy nyelvünk szepítésén fáradozik, vezényszó nélkül is beállunk a sorba. Idővel talán mi is mesterekké válhatunk és azokat az utánunk jövőket is megkínálhatjuk a tudás almájából, akik azt még nem ízlelték meg. Welsz R.

Milyen idős a zszurnalisztika?

Évszázadokig az élő szó volt az egyedüli érintkezés lehetőség ember és ember között, mignem attól a vágytól hajtvva, hogy kapcsolatba léphessen tőle távol élő kortársaival és hogy a kései nemzedékeknek tanulságot szolgáltatson arról, hogy ezen a földön járt és tevékenykedett: az ember iparkodott feltalálni az írást.

Ha hitelt adhatunk egyes szerzőknek, az első emberi lény, aki zszurnalisztikai cselekményt végzett, senki más nem volt, mint – ősanánk: Éva. Ezek a szerzők azt állítják, hogy Éva helytelenül közölte a kígyóval az Úr szavalt, mondván, hogy a Teremtő megillította neki, hogy a tudás fájának gyümölcsét megízlelje, sőt hogy a fát akárcsak meg is érintse. A csábító erre a fához

lökte őt, azután nyomban megmagyarázta neki, hogy mivel a fa megérintésétől nem halt meg, ebből az következik, hogy akkor sem halna meg, ha meg is ízlelné annak gyümölcsét. „Ez a csábító érvelés azután végzetes hatással volt Évára.”

„Ekkor történt állítólag először, hogy egy ember elmondta másvalakinek azt, amit hallott.” Már pedig mással közölni azt, amit valakitől hallunk, az annyi, mint újságot írni. A riporterek és az újságírók más kategóriáról kapva-kapnak egy kis friss mende-mondán, hogy azt megírassák.

A rossz nyelvek azt mondják, hogy mivel Éva nem híven mondta el a kígyónak az Úr szavait, ezáltal egy csepásra zszurnalisztának bizonyult. Ez az érvelés legalább is túlzott még akkor is, ha bevalljuk, hogy egyes interviewolók egyszer-máskor nem egészen úgy írják meg a dolgokat, amint azokat hallották.

De nem tekinthetjük-e az ókor történeti, bölcséleti, tudományos és vallási hagyományainak az utókorra való átvitelét is zszurnalisztikának? Nem lehet-e az özönvíz hagyományának az összes népek között való szóbeli elterjesztését ugyancsak zszurnalisztikának tartanunk? Háromezer évvel a keresztény korszak előtt már megvolt az özönvíznek a hagyománya, amelyet a pátriárkák egymásnak elmondtak. Így van ez az eredendő bűn hagyományával is, amelyről a Genézis első fejezetében van szó.

Azok az elbeszélések, amelyek a bibliában befoglaltnak, sokáig a népek ajkán forogtak, mielőtt először leírták. Az emberi fajról és Ábrahám családjáról szóló hagyományok emléke még ma is él és nincs mit csodálkozunk azon, ha Mózes a Genézisben az első századokban történt dolgokról beszél.

Mózes, Sámuel, Dávid, Isten trünbunjai, mldőn Izrael népe előtt beszéltek, szóbeli zszurnalisztikát végeztek és maga az őtestamentum is olyanféle volt tulajdonképpen, mint egy óriási terjedelmű újság. Minő hasznos lett volna a próféták számára csak egy nyomtatott lap is, amely lehetővé tette volna beszédek elterjesztését. Az apostolok, akiknek az volt a hivatásuk, hogy „terjeszték a jó híreket”, mi mások voltak, mint újságnélküli zszurnaliszták?

Jóval ezek előtt Homeros és a trójai háború megénekelői ugyancsak zszurnalisztikát végeztek. Ha a görögöknek újságaik lettek volna, az Illiász és az Odüsszeia sohasem lettek volna megírva, mert mindaz, amit ezek a költemények elbeszélnek, egyik napról a másikra ismerthé vált volna a haditudósítók táviratai révén.

Mikor az írást feltalálták, a zszurnalisztika lépésről lépésre nyomon követte azt összes fejlődési fokozatain, mert az írást azért találták fel, „hogy az ember jelek által megörögzítse azokat a cselekedeteket, amelyeket meg akart őrizni és hogy másoknak is tudtul adhassa az elhangzott beszédeket”.

Az első írások úgynevezett piktográfiák (képirások) voltak, amelyekkel a tárgyakat ábrázolták. A legismertebb piktográfiák az egyiptomi hieroglifák voltak. Ezek rendes képei voltak azoknak a tárgyaknak, amelyekkel a fogalmakat dokumentálni akarták.

Mexikó régi lakói szintén jelekkel rögzítették és magyarázták cselekedeteiket. A beszédet például egy nyelv, az utazást egy láb, a földrendést egy földön elterült ember rajzával érzékeltették. Ezek a jelképek gyakran önkényesek voltak és az író fantáziája szerint váltakoztak.

Nem szorul különösebb magyarázatra, hogy az ilyen írásrendszer nagyon tökéletlen kifejezési módja volt a fogalmaknak, mignem egy napon egy éleseszű ember rájött, hogy bármint fordulatot és terjedelmes légyen is egy-egy beszéd, mégis csupán bizonyos számú hangnak az összetétele. Így született meg a fonetikus írás, amelyet a civilizált népek ma is használnak. Az abécé feltalálását és elterjesztését a főnóciálnak tulajdonítják. Ezt a vélekedést a szkeptikusok az utolsó harminc esztendő alatt nem egyszer tagadásba vették, azt állít-

ván, hogy az nem egyéb, mint egy régebbi abécének a származéka. Meg kell azonban – az igazságnak megfelelően – a főnóciálnak hagyni azt, ami a főnóciáiaké. Mert ők voltak valóban azok, akik az akkori bonyolult írásmóddal elsöül szakítottak. Ők voltak az emberiség egyik legnagyobb feltalálója, akik huszonnégy egyszerű írásjelből olyan írásrendszert teremtettek, amelyben minden egyes betű élesen különbözik a másiktól és ezzel egy csapásra tökéleteset és maradandót alkottak.

Messzire vezetne annak a bizonyítása, hogy az ember miként használta fel a századok folyamán a főnóciái, írásrendszernek a fennmaradására a követ, a téglát, fát, bronzot, az ólomlemezeket, a vasszal bevont elefántcsontlapocskákat, egyes növények leveleit vagy gyökereit stb., mielőtt a pergamenen át a papírosig elérkezett. Mindenütt és minden korszakból őriznek olyan írott emlékeket, amelyeknek nincsen ugyan újságjellegük, mégis beillenek a zszurnalisztika keretébe.

A régieknek nem voltak napilapjaik, amelyek hírül adhatták volna a királyok győzelmeit, a kormányzás tényeit, törvényhozók beszédeit, amelyeket a sajtó ma mindenütt köztudomásra hoz. A régi népeknek a fontos események megörögzítésére nem volt más eszközü, mint a véső vagy az ecset, amellyel azokat köre vették, illetőleg a házak, középületek és templomok falaira ráfestették.

Arra az ellenvetésre, hogy egy-egy törvénycikk vagy békeszerződés csak történeti dokumentum lehet, de újságnak nem tekinthető, azt feleljük, hogy nem könnyű dolog különbséget tenni történet és újság között. Az újság ugyanis nem egyéb, mint napról napra írott történelem. De hol van az a történész, aki azzal dicsekedhetné, hogy hiteles történetet tudna írni anélkül, hogy lelklismeretesen át ne lapozná a korabell újságokat? Létezik-e a világháborúról írott olyan történelemkönyv, mely dokumentáció szempontjából felérne egy 1914-től 1919-ig megjelent újság, újteménnyel?

Az újságok bőséges adatokat szolgáltatnak a történelemírónak; ezeket az adatokat azonban alaposan ellenőriznie kell: merész megállapításoknak és kétes értékű közléseknek vakon hitelt adnia természetesen nem szabad.

Miként a kövekre rótt és illetékes tudósok által hiánytalanul kibetűzött feliratok, valamint az egyiptomi, asszír,

Rézléniagyár

Könyvkiészeti anyagok raktára

Első Magyar
Betűöntő Rt.

Budapest VI,

Dessewffy uca 32

Tel.: 122-370, 127-118

héber, szanszkrit, görög, latin, arab stb. kéziratok becses adatokat szolgáltatnak a ma archeológusainak, éppen úgy szolgáltatnak majdan hasznos adatokat a mai újságok a jövő történetíróinak.

Vannak régi feliratok, amelyek olyan jelleggel bírnak, mint az újságok fontosabb hírei és vannak történeti jellegű feliratok, amelyeket egy vagy más tekintetben bátran be lehetne illeszteni a zurnalisztika keretébe, anélkül, hogy a régiéknak ilyen jellegű szántak volna.

A zurnalisztikának eredetét pontosan megállapítani nehéz dolog.

Herodotos a fáraók ellen szerkesztett „szatirikus újságokról” és azokról az újságokról beszél, amelyek szavát tették a város legfrissebb botrányait, mint például Amasis király éjszakai orglóját a Moeris tó partján.

Flavius Josephus azt állítja, hogy a babiloniaknak is voltak krónikáik, akiknek az volt a feladatuk, hogy az eseményeket napról napra megírják.

Az egyiptomiak, babiloniak, föníciaiak és görögök nagy gondossággal írták annalesüket, ezeket azonban nem írták nap-nap után, különösen pedig nem azért, hogy nyilvánosságra hozassanak. Ha ezeket az annaleseket, valamint a középkor írott krónikáit többé-kevésbé zurnalisztikai megnyilvánulásoknak tekinthetjük is, mégsem mondhatjuk, hogy azok az illető népeknél az újság szerepét töltötték volna be.

Megállapíthatjuk végül, hogy a régiéknél a cselekedetükkel, hogy házaikat és templomaikat nevezetesebb eseményekre vonatkozó feliratokkal látták is el, ezek az írások távolról sem bírtak olyan jelleggel, mint az igazi napilapok, amelyeknek az a feladatuk, hogy közleményekkel és hírekkel a közönséget a világ eseményeiről híven és kimerítően informálják. László Dezső.

Nyomdászattörténeti töredékek

Alig van foglalkozás, amelynek a multja annyira érdemes volna a tanulmányozásra, mint a nyomdászaté. A legnagyobb érték: az emberi szellem fejlődéstörténetének, a művelődés- és irodalomtörténetnek egyik fejezete a könyvnyomtatás története, tele lüktető mozgalmassággal, fennkölt példákkal. A tulajdon lelke ellen vét a mai kor nyomdája, ha nem érdekli elődei sorsa, esetleges viszonyosságai s technikai meg egyéb gondjai iránt. Ha mást talán nem is: lelki erősödést és buzdítást meríthet belőle rögös pályáján, vigaszt a jelenkor hányattatásai közepette.

A 16. század magyar tipográfiájáról rövidke vázlatot adtunk a Typographia 1938-i 28. és 29. számában „Pápa városa és a könyvnyomtatás” címen. Most a 17. és 18. század magyarországi könyvnyomtatásáról lesz röviden szó.

A 17. és 18. századokat nyomdászattörténetileg bajos kettéválasztanunk. Egyik olyan, mint a másik. A reformáció nagy intellektuális vihára már elült. A politikai viszonyok zavarosak voltak, a cenzúra- és privilégiumrendszer, valamint az intellektuális fejlődés gazdasági béklyói megkötötték a kulturális vérkeringést ország-szerte, sőt mondhatnók: európa-szerte. A jobbágyrendszer még teljességében megvolt; Magyarországon például csak minden huszadik ember volt a maga ura, vagyis nemes ember. A jobbágyfiú hogy tanulhasson: ezer akadály volt. A nemes ember fiának pedig

mi szüksége lett volna a tanulásra? Általában a tudásnak nem sok becsülete volt akkoriban még semerre. Főuraink jórésze még a nevét sem tudta leírni; vadászattal s mulatozással telt el legtöbbször az élete. Ily körülmények között a tipográfia sem igen virágozhatott ez időben nálunk.

E két évszázadnak csak a legnevesebb könyvnyomtatóit említhetjük meg, azokat, akik bizonyos mértékben művészi színvonalon tartották a tipográfiát, s a kládóli tevékenységükkel is rászolgáltak az utókor elismerésére.

Legnagyobb nyomdánk közé tartozott ez időtájt a Telegdi Miklós által még 1577-ben alapított nagyszombati tipográfia, a mi mostani Egyetemi Nyomdánk őse. A Bocskay-Bethlen Gábor-féle mozgalmas időkben egyrészt Pozsonyba telepítették át, 1777-ben pedig Mária Terézia rendeletére Budára hozták.

A Felvidék nyomdászata az obligát latinnyelvű munkák nagy tömegének elkészítésén felül már jórészt magyaros jellegű volt. A könyvnyomtatómesterek maguk is már jó magyarok voltak. Így a még a 16. században élt Gutgesell Dávid is, aki Bártfán jelentékeny tipográfusműhelyt alapított, amely 1598-ban Klósz Jakabé lett, majd pedig a város tulajdonába ment át. Klósz Jakab ekkor Lőcsén telepedett meg, igen szép nyomdát rendezve be, amelyet utódai, a száz esztendőn túl tevékenykedett Brewer-család tagjai még nagyobb szerűvé fejlesztettek.

A magyar nyelvű könyvnyomtatás fő-fő helye ez időtájt Debrecen volt, ahol a sok kézen átment könyvsajtót a városi tanács megvásárolta, s századokon át üzemből tartotta s fejlesztette. Az itteni tipográfia színvonala a nyomda élén álló művezető szakértelméhez képest ingadozott; legjelesebb tipográfusai voltak a 17. s 18. század folyamán: Fodorik Menyhért (1632-63), Töltési István (1683-86) és Margitai István (1759-84). Töltési valami cenzurás dolog miatt összekulönbözött a debreceni főbíróval s 1686 körül Révkomáromba költözött, ahol megindította a híres-nevezetes komáromi kalendáriumnak.

Tipikusan magyar volt a sárospataki nyomda is, amelyet Öreg Rákóczi György erdélyi fejedelem derék felesége, Lorántffy Zsuzsanna alapított. Nem egészen negyedszázados fennállása után 1671-ben azonban a harcias jezsuiták elfoglalták a sárospataki református kollégiumot, s a tipográfusokat is menekülésre kényszerítették. A nyomda anyagát Rozsnyai János művezető megmentette s Kolozsvárra, majd Debrecenbe költözve vele, itt a városi nyomda provizora lett.

Szép magyar nyomda volt a Szenczi Kertész Ábrahámé Nagyváradon. Itt készült a Károlly Gáspár híres református bibliájának második kiadása gondos nyomtatással, ritka szép hollandi betűvel. 1660-ban a török ostrommal fenyegette Nagyváradot, amire Kertész Kolozsvárra menekült. Három esztendő múlva továbbköltözött Nagyszombatba, s ott is halt meg 1667-ben. Azok közé a ritka nyomdászok közé tartozott jó Kertész Ábrahám, akik nemcsak a szorosabb értelemben vett tipográfiához, hanem a betűmetszés művészetéhez is értettek.

Főként magyar és román munkákat nyomtatott a Bethlen Gábor által 1620 körül alapított gyulafehérvári fejedelmi nyomda, amely a 17. század közepén érte el virágkorát. (Román nyomda már korábban is volt Erdélyországban: Sierbán és Marián Ifjú diákoké, kik

A magyar munkásság leghatalmasabb gazdasági szervezete.

Vásárlási visszatérítés. Díjtalan életbiztosítás.

Általános Fogyasztási Szövetkezet

73.000 tag, 79 főszerület. 33 mézszárszék. Modern termelőüzemek. Konzervgyár.

Törekvés Takarékpénztár Rt

A szervezett munkásság egyetlen takaréklétezte. Takarékbetétekre magas kamatot fizet.

Hajnal Tvari Részvénytársaság

Vegyészeti és szappangyár. IX, Gubaosi út 13. szám.

Az Általános Fogyasztási Szövetkezetnek mindenki tagja lehet. Beltrátási díj 50 fillér. Egy üzlet rész 30 pengő. Központ: Budapest VII, Rákóczi út 42.

1582 körül román bibliát nyomtattak Szászvároson.) Magyaros jellege volt az erdélyi fejedelemség fővárosának, kincses Kolozsvár nyomdászatának is. Tudvalevőleg a szász Heltai Gáspár, a kolozsvári első könyvnyomató is magyar íróvá és prédikátorrá lett itten. Özvegye, majd fia ifjabb Heltai Gáspár igazgatta később a nyomdát, amely 1601 körül a református kollégium birtokába jutott.

Kolozsvárt működött a 17. század vége felé a legnagyobb magyar betűmetsző: Tótfalusi Kiss Miklós. Iskolamester volt Fogarason, amikor a református egyház Amsterdamba küldte az itt készülő új magyar bibliakiadás korrektorául. Ez a munkakör azonban nem elégitette ki őt. Harminc esztendőn már túl volt, amikor ott nyomdásztanulónak állott be. A szedés és nyomtatás technikáját elsajátítva, a betűmetszést kezdte tanulni, s ebben néhány esztendő alatt akkora tudást és ügyességet ért el, hogy híre-neve bejárta az egész világot. A római pápa, Firenze nagyhercege és a georgiai fejedelem őtöle vásárolták nyomdái betűanyagát. 1690-ben hazatért Kolozsvárra, úgy tervezve, hogy országos betűöntőműhelyt állít, s keleti Európát ő látja el a maga nemesvágású betűvel.

Idehaza Irigység és rosszakarat fogadta. Ortográfiai újításaiért – a mai magyar helyesírási felfogás egyik

DIÓSGYŐRI PAPIRGYÁR RT.

ALAPÍTTATOTT 1782-BEN
KERESK.IGAZGATÓSÁG ÉS VEZÉRKÉPV.:
ELSŐ MAGYAR PAPIRIPAR RT.
BUDAPEST V, ARANY JÁNOS UCCA 10. SZ.
TELEFÓNSZÁM: *124-283

megalapozója volt – a biblia meghamisításával vádolták, s bármihez is kezdett: elgáncsolták. Papok és világiak szinte versenyeztek abban, hogy mentől jobban megkeserítsék az életét. S mikor aztán Tótfalusi Kiss Miklós a maga védelmére „Mentség” címen élehangú könyvet írt és nyomtatott, ennek példányait elkobozták. A sok üldözés elvégre is sírba döntötte nagy betűművésznket.

Tótfalusi Kiss Miklós egy késői kolozsvári utóda, Kapronczai Nyerges Ádám szintén jeles betűmetsző volt. Főképpen a keleti nyelvek betűinek vésésében jeleskedett. 1785-ben Marosvásárhelyre költözött, de rövidesen meghalt.

Budán 250 esztendőös szünetelés után 1724-ben kezdett újra nyilkorogni a könyvsajtó. Landerer János Sebestyén volt a mestere. 1777-ben – mint említettük – az Egyetemi Nyomda is lekerült ide Nagyszombatból.

Pest városának első tipográfusa Eitzenberger Ferenc Antal volt, aki főleg naptárakat és csizios füzetkéket nyomtatott. 1773-ban a pozsonyi Royer, illetőleg Fűskúti Landerer János Mihály alapított itt nyomdát, majd 1783-tól kezdve már a bécsi Trattner János Tamásnak is volt itt tipográfiája.

Az ördög nem alszik...

Lapunk utóbbi füzetei e címen csinos kis bokkrétát adtak olyan sajtóhibákból, amelyek bár itt-ott mulatságosak, de a közvetlenül érdekeltektől tipográfusoknál talán fájó emlékeket is idéznek föl. Megtoldjuk az eddigieket még néhányval, s aztán megpróbáljuk pszichológiai magyarázatát adni a dolognak.

Az egyik legitímista-ellenes újság cikket írt a régi udvari bálokról és azt teletüzdelte kétes értékű történelmi visszaemlékezésekkel. Ebben a cikkben a követ-

kező részt is olvashattuk: „... a királyi palotában megtartott udvari bálón a márványfalakról ezerszeresen verődött vissza a mennyezetről lecsüngő suszterek fénye...”. Az író szerint bizonyára nem „suszterek” csüngtek le a mennyezetről, hanem luszterek...

Kairóban nemrégben Internacionális postaügyi konferenciát tartottak. Erről a konferenciáról beszámolva, azt írta az egyik újság, hogy a konferencia eredményeként meghozott határozatokat gízellabőrre nyomtatták. Szinte kedvünk lett volna megbotránkozni ezen a barbarizmuson, ha a többi lapok nem világosítanak föl, hogy összesen csak négy úgynevezett eredeti példányt nyomtattak bőrre, de az sem volt gízellabőr, hanem gazellabőr...

No de ilyen hibák megesnek, mint ahogy megesett az is, hogy a lap kiküldte a postakonferencián megjelent delegátusokat tanulmányútra a sivatagba, ahol éppen akkor, a konferencia idején, az ásatásokat végző tudósok többezeréves „rendeletekre” bukkantak... Persze: ott nem értéktes és érdekes rendeleteket, hanem romleleteket találtak.

Másnap aztán a lap helyesbíteni akarta a fogott csizmákat és a korrektúra olvasását maga a riporter követelte ki magának, – és úgy jelent meg a helyreigazítás, hogy „lóvá” akarjuk tenni a tegnapi sajtóhibát... A jóvátétel tehát nem egészen sikerült... A riporter – érthetőleg – haját tépte kétségbeesett dühében, a szedők és korrektorok pedig kárörvendve mosolyogtak, mert feltételezték, hogy most már a rosszindulatú riporter is be fogja látni, hogy a legnagyobb figyelem mellett is előfordulhatnak hibák.

Az egyik előljárásnak új székházat akartak építeni. Persze, az ördög nem alszik és a lapban székház helyett színház-ról van szó. Míg azonban odáig eljutna az előljárátság, természetesen gondolni kell a mára is,

hogy a régi előljárási épület rendbehozassék. Ez okból elrendeli az előljárátság – és az újságban ez így jelenik meg –, hogy a javítások, törések, repedések és feltűnő lopások haladéktalanul összeirandók. Hinni akarjuk, hogy az előljáró ezúttal – a többi között – nem a lopásokra, hanem a kopásokra volt kíváncsi.

Sok szó esett napjainkban arról, hogy az állástalan ifjúságnak a társadalom, a város és az állam nyúljon a hóna alá. Ebből az alkalomból a szókimondásáról közismert újság megírta, hogy a megyegyűlésen az egyik bizottsági tag, aki a keresztény sajtó lelkes harcosa és az egyetemi ifjúság tőrhetetlen barátja, meleg és lelkes szavak kíséretében azt ajánlotta, hogy az egyetemet végzett ifjúságot a szerelmi szükségmunka szolgálatába kell állítani. Elképzelhetjük, hogy milyen konsternációt okozott ez a sajtóhibahalmazás a nyomdában. Hogy ez a súlyos hibáktól terhelt rész megjelenhetett, abban nagy része van annak, hogy a szedést korrektúra-olvasás nélkül tördelték be és nyomtatták is ki. Amit pedig megcsinálni nem szabadna.

A nevezetes, bosszantó olykor nevetető sajtóhibák felsorolását folytathatnók akár a végtelenségig, de talán nem árt, ha azokkal kapcsolatban moegynéhány komolyabb kérdést vetünk föl.

Mik az okai a sajtóhibák oly gyakori előfordulásának és hogyan lehetne azokat a legkisebb minimumra redukálni?

Sajtóhibák mindig voltak, amióta a könyvnyomtatást feltalálták. És lesznek is, amíg emberek közreműködését a sajtótermékek előállításánál igénybeveszik. Ember nélkül nincs és nem is lesz munka. Tévedni pedig emberi dolog. Nem ment ez alól semmiféle nyomtatvány, legfeljebb csak arról lehet szó, hogy a sajtóhibák számát a lehetőséghez képest csökkentjük. Ennek vannak azonban megszívlelendő előfeltételei.

Lorilleux Ch. és Társa Rt

kő- és könyvnyomdai

festékgyára

Iroda: Budapest

IV, Ferenc József rakpart 27. sz.

Gyár: Budafok

Telefónszám: 269-635, 269-778

Tisztában kell lennünk elsősorban azzal, hogy miképpen keletkeznek a sajtóhibák, amelyek különösen az utóbbi időkben – tagadhatatlanul – mind gyakoribbak lesznek és hogy úgy fejezzem ki magam: fajsúlyuk is számottevőbb lesz.

A nyomdászat teoretikusai kurtán-furcsán válaszolják meg a kérdést. Azt mondják, hogy a sajtóhibákért a szedő és a korrektor a hibás. Az egyik szedi a hibát, a másik benne hagyja. Vagy esetleg – bele-„javítja”. Kegyesen ugyan azt is megengedik, hogy néha maga a szerző, az író is ludas lehet abban, hogy hibák vannak a nyomtatásban. Mert: vagy rosszul, olvashatatlanul, esetleg már hibásan ír és magyartalanul fogalmaz, vagy rosszul olvas, vagyis – mint aki mindent jobban tud – rosszul „javít”. Szóval az író is belevonható a hibák okozóinak sorába. A szedő és korrektor azonban – mindenesetre. No persze, valakit csak kell fölönfogni... ha másért talán nem is, de a tekintély elvének a megóvása miatt...

Egyről azonban nem akarnak az illetékesek tudomást venni, azok, akik a legtöbbet tehetnének ebben a kérdésben, mert módjuk van hozzá: a főnökök, az igazgatók és az üzemvezetők.

Arról tudniillik, hogy ők maguk a legvétekesebbek ebben.

Kezdődik a vétekezés ott, hogy már a felveendő tanuló kiválasztásánál figyelmen kívül hagyják azokat a leg-
elemibb követelményeket, melyeket a tanuló felvételének előfeltételeként szem előtt tartaniok kellett volna: a megfelelő iskolázottságot, a magyar nyelvben és helyesírásban való alapos jártasságot és a megfelelő intelligenciát.

Az igazsághoz híven, ki kell jelentenem, hogy vannak tiszteltreméltó kivételek is: ezekről tehát ne essék szó és – ne is vegyék magukra a vétekeséget.

A továbbiakban a vétekezés folytatódik ott és abban, hogy a tanuló inaskodásának ideje alatt nem szorítják rá a tanulásra, a mesterség elsajátítására, tudásának bővítésére és intelligenciájának fejlesztésére, hanem elégen tartják, ha a segédmunkái, sőt szolgái teendőik ellátásában bőséges gyakorlatot szerez. Hogy a tanuló a könyvnyomtatást is elsajátítsa, elgondolásukban rendszerint csak a legutolsó sorban szerepel és nem is lelkiismereti kérdés.

Persze, mikor aztán a tanuló felszabadul, némelyik tanítómester igyekszik tőle szabadulni, mert egyrészt „nem felel meg”, másrészt helyet kell csinálni a következő áldozatnak.

Igy és ilyen „tanítási” előzmények után érthető csak meg, hogy akadnak segédek, akik – mikor hosszas munkanékliség után kondícióhoz jutnak – megzavarodnak, értetlenül tévelygnek a nyomdában.

És ami áll a szedőkről, az áll a korrektorokról is. Nagyon sokszor korrektorot csinálnak az illetékesek az arra nem alkalmas emberekből. Mert bár igaz az, hogy minden korrektor szedőből lesz, mégsem lehet minden szedőből korrektor. Sőt még azt is állíthatom, hogy nem minden faktor alkalmas korrektor, amint sokszorosan bizonyítva van az is, hogy a legjobb szedő, a legjobb szakmunkás, a kiváló mesterszedő sem tud mindig és nem is tudott mint faktor megfelelni. Egyikhez is, másikhoz is külön adottság szükséges. Sok faktor csak ránéz valamilyen levonatra s rögtön meglát egy-egy hibát vagy helytelenséget, de ha leültetik korrektúrárt olvasni, még a legszebb cizmát sem veszi észre. Ennek az a magyarázata, hogy a faktornak a beosztás, a munkamenet ellenőrzésében nagy áttekintő képességgel kell bírnia, élénk emlékezőtehetséggel; mindent észre kell vennie (és innen ered talán az a közmondásos kifejezés, hogy: minden meglát, még azt is, amit nem kellene meglátnia), s ez az éleslátás tulajdonképpen a vállalat rentábililitásának biztosítója. De ha kijelölt ór helyéről aztán elmozdítja s más pozícióba – például a korrektorai asztalhoz – helyezik, éleslátása már nem tud úgy érvényesülni. –sk–

Az 1. füzet tartalma:

	Old.
Negyvenesztendős szakirodalmi jubileum	1
Magyaros nyomdai stílus (Ziegler Gyulától) ..	2
Fotomontázs	3
Magyar betűöntők (Schreiber Edétől)	4
A nyomdaberendezés célszerűsége (Székely Artúr II.-től)	6
A szedőgép munkája és a nyelv (Román Antaltól)	8
Szedőgépmatricák elosztódása (Wellisch Árpádtól)	9
A festék bőrsődése	10
Nyomató-eljárások (–r –r-től)	19
Mélynyomatás (ifj. Novák Lászlótól)	19
A szedőgép helye (Juhász Bélától)	20
Duplex-autotíplák nyomtatása (Laupál Antaltól) ..	21
Az Évkönyv-pályázat (Kun Mihálytól)	23
Följegyzések	23
Szerkesztői posta	28

A Nyomdász-Egyesület továbbképző csoportjainak szedéspéldái és ólommetszetei a boríték 2., 3. és 4. oldalán és a lap belsejében a 11-től 18-ig terjedő nyolc oldalon.

Szerkesztői posta

Lapunk szerkesztője található reggeli 8-tól 2-ig a Világosság-nyomdában (telefon: 131-016).

A jövő füzet szerkesztőségi záróideje: január 20.

* * *

M. G.: Erről a tárgyról már sokszor és sokat beszélünk. Mindamelllett nem árt, ha régiebb vitáinknak egyik-másik gondolatát fölidézzük, hiszen annyira közérdekű dologról volt bennük szó. Vagy képzelhető talán fontosabb, értékesebb valami, mint a tudás, különösen pedig a gyakorlati munka alapja: a szaktudás? Mert mi is az ember legjellemzőbb tulajdonsága? Mi az, ami őt az állatok fölé emeli? Ugyebár a szellemi képességek, az ész és értelem? Ennek materiális föltétele pedig egyenlőképpen megvan minden egészséges embernél az úgynevezett nagyagy képeiben, amelynek mechanizmusa mindenkinél ugyanolyan, s jó egészséget föltételezve: egyformán elsőrendű. A gondolkodás processzusa is teljesen egyforma módon történik minden embernél. A jelesebb szellemi képességek, s imponálóbb tudási anyag megszerzése tehát mindenki számára lehetséges volna. Persze a polihisztorok kora már lejárt. Ma már egyetlen hivatás körében is akkora a tanulmányi anyag, hogy lehetlenség egyetlen embernek az egészet az agyába tömörítenie, s ott állandóan mintegy fölcsinálni tartania. Mindamelllett ha az egészet nem is, de egy jó részét megtanulhatja, s így kinek-kinek módjában áll, hogy a maga foglalkozásának ismeretanyagából nagy, szaktudási titulusra igényt adó tudásanyagot sajátítson el. Sajna, az ilyen nagyjából megü, minden irányban jól elmélyített szaktudást csak igen kevés ember ambicionálja. Sőt túlnálul nagy számmal akadnak olyan kollégáink is, akik erről szólván, éperte kijelentik, hogy mindent tudnak, amire mesterségük körében szükségük lehet.

Valamennyire talán igazuk is lehet. Annyiban tudniillik, hogy el nem tudják képzelni: micsoda egyéb igényei lehetnének a főnököknek velük szemben, mint hogy a lehető legkevesebbet teketörízva, mentől gyorsabban dolgozzanak! Ilyenformán aztán érthető, ha akad olyan nyomdászember, aki holtig sem fedez föl semmiféle szépséget a tulajdon mesterségében. Monoton, mélyebb gondolkodás nélkül való, kellelten, mindamelllett lázasan sürgetett és hajszolt munka, esztendő hosszú során

át mindig ugyanaz, hozzá az élet ezer nyomorúsága: bizony ebben van valami dantei borzalmasság. Egy angol szociológus ilyesmit figyelhetett meg, mikor azt mondta, hogy a munka – gyáriás megosztottságában – egyike az emberiség súlyosan érzett szenvedéseinek.

A munkamegosztás rendszerét legfőljebb ha a nagy nyomdászoktól Morris álmainak valórávála dönthetné meg, amikor ugyanis a mostani gyáripar helyébe a középkori műiparosságnak valami modernizált formája lépne. A kollektívizmus felé haladó mostani társadalomban azonban erről szó sem lehet. De igenis lehetné szó arról, hogy a kollektive készült munkatermekhez tapadó gondolatok genézise, története stb. stb. iránt szélesebb körű szakbeli érdeklődés kélnen még a legmonotonabb részletmunkát végző munkásemberben is. Egy minden munkásra kiterjedő, szakirányú kultúra kelene. Ez pedig – ha kicsinyég szintén az álmok birodalmába tartozónak tűnik is föl az első pillantásra – talán nem volna egészen lehetetlen valami. S végső eredményében talán meg is aranyozná kissé a munkásember életét. Így nyersen, dedukcióra váró tételképpen odavetve ez a mondanó bizonyára olyanforma hatást vált ki, mintha igen alaposan elhajítottuk volna a súlykot. Pedig talán igazunk van annyira-mennyire. Hiszen nagyjobbzabású, általános, művészetileg és tudományosan jól megalapozott magyar nyomdászati szakkultúra esetén – ha tehát az átlagos nyomdász is benfentessé lenne mestersége történetjének, anyagtanának és művészetének vonatkozásainak minden irányú ösmeretében – valószínű, hogy szakunk a gazdasági kifutódás szempontjából is jócskát emelkednék. A szaktudás utakat tör, s megbecsülést teremt a maga számára. Még a mai hallatlan nehéz időkben is. Vagy legalább meg-hozza a jogosult önértzetet és a szabadabb mozgáshoz való bátorságot. Mértetlenül fokozná tehát a szakbeli szolidaritás érzetét is.

Ez a materiális fele a dolognak. A második része inkább eszmei tartalmú, de hatásában talán még üdvösebb: harmónikusabb teszi – munkálkodás közben – a nyomdász lelki életét, az olyan nyomdászt tudniillik, aki szakianulmányai révén eljutott odáig, hogy egész kiterjedésében megösmérje és megszeresse a maga foglalkozását. Az ilyen nyomdász ugyanis gyönyörűségét tudja találni a látszólag legaprólékosabb szakbeli dolgokban is. Ezernyi jó és becsületes szakember élete, működése és tanító példaadása lebeg állandóan előtte; egy-egy betűtípus vagy ornamentumrészlet láttán nagyszerű művészi korszakok emléke merül föl gondolkozásában; a tömördek anyagfélének szemlélete a szórakoztató gondolatok és ideák végeérhetetlen láncolatát idézi föl benne, s az emberi haladás tudatának minden magasossága ott rezeg a keblében, amikor szemé rávetődik finomszerkezetű szedőgépeinkre, robusztus gyorsajtóinkra, meg mammut rotációsainkra. Az ilyen nyomdász nem unatkozik többé; lelke tisztul, magasztosodik; abszolút emberré, abszolút munkássá lesz.

A Grafikai Szemlét a kiadó Egyesület szakmunkás tagjai illetményként kapják. Nem tagoknak előfizetési díj: egész évre 10.— pengő, egyes számok ára 1.50 pengő.

Felelős szerkesztő: Novák László.

A szerkesztő-bizottság tagjai: Fuchs Jenő, Grosz Ernő, Heller Mór, Schneider Jenő, Schreiber Ede és Venkovits Károly.

A lap kiállításának kérdéseivel és a mellékletek elbírálásával foglalkozó művészi kollégium tagjai a szerkesztőn és kiadón kívül: Dukai Károly és Kun Mihály.

Kiadó-tulajdonos:

a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete, Felelős kiadó: Halász Alfréd.

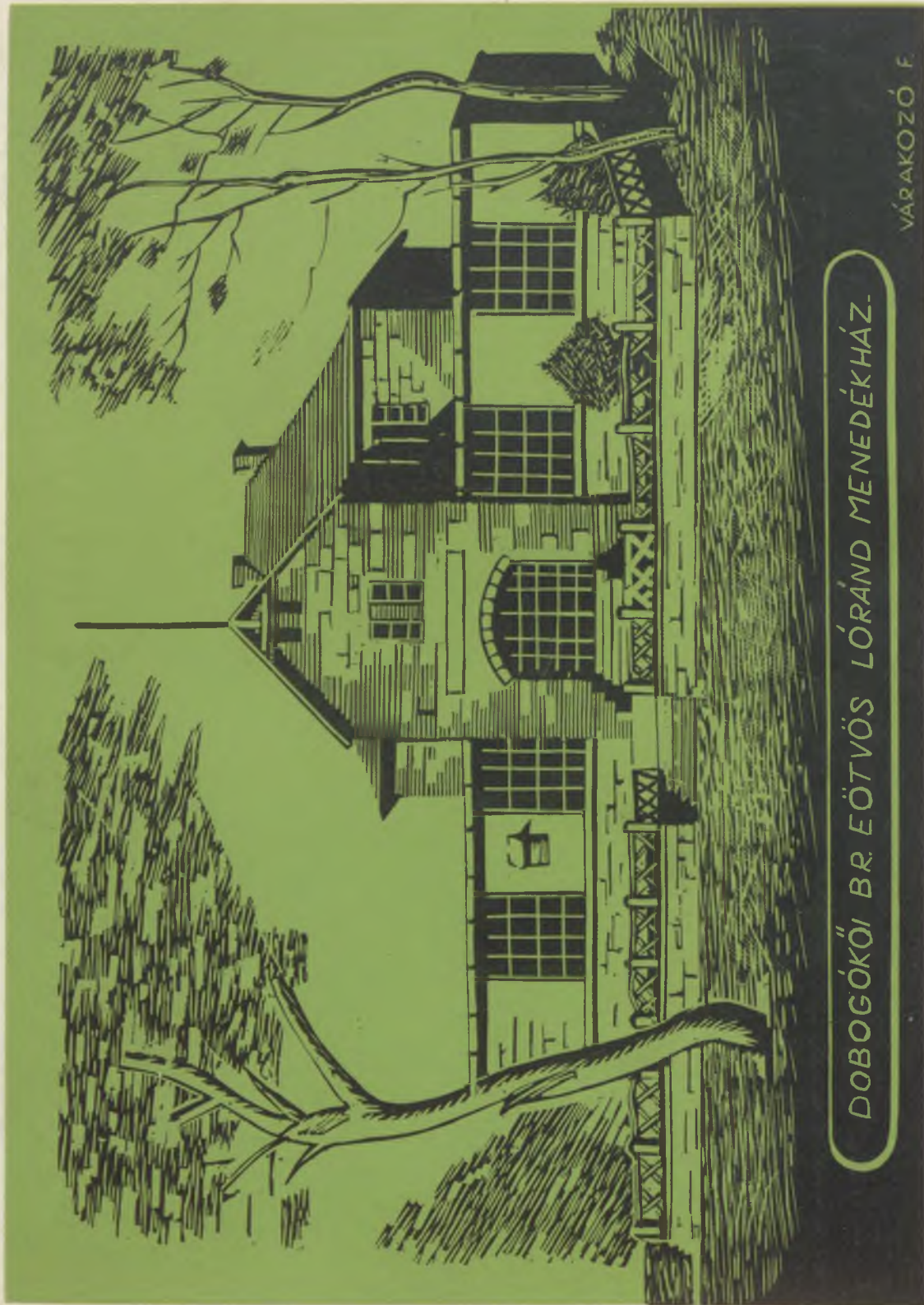
Nyomatja: Világosság Könyvnyomda Rt. Budapest (VIII. Conti ucca 4. sz.); műszaki igazgató: Deutsch D.

**vegyen gyermeknek magyaros
játékot • „Magyar Bolt“ • Népmű-
vészet • Házi-ipar • Olcsó árak
Budapest V, Karánsebes uca**

Tervezte és ólomba véste Stanczel Ferenc

DOBOGÓKŐI BR. EÖTVÖS LÓRÁND MENEDÉKHÁZ.

VÁRAKOZÓ F.

Olomba véste Várakozó Ferenc